నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

ఖుద్దకనికాయే

ఇతివుత్తకపాళి

౧. ఏకకనిపాతో

౧. పఠమవగ్గో

౧. లోభసుత్తం

౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఏకధమ్మం, భిక్ఖవే, పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయ. కతమం ఏకధమ్మం? లోభం, భిక్ఖవే, ఏకధమ్మం పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేన లోభేన లుద్ధాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;
తం లోభం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో;
పహాయ న పునాయన్తి, ఇమం లోకం కుదాచన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఠమం.

౨. దోససుత్తం

౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఏకధమ్మం, భిక్ఖవే, పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయ. కతమం ఏకధమ్మం? దోసం, భిక్ఖవే, ఏకధమ్మం పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేన దోసేన దుట్ఠాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;
తం దోసం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో;
పహాయ న పునాయన్తి, ఇమం లోకం కుదాచన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దుతియం.

౩. మోహసుత్తం

౩. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఏకధమ్మం, భిక్ఖవే, పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయ. కతమం ఏకధమ్మం? మోహం, భిక్ఖవే, ఏకధమ్మం పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేన మోహేన మూళ్హాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;
తం మోహం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో;
పహాయ న పునాయన్తి, ఇమం లోకం కుదాచన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తతియం.

౪. కోధసుత్తం

౪. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఏకధమ్మం, భిక్ఖవే, పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయ. కతమం ఏకధమ్మం? కోధం, భిక్ఖవే, ఏకధమ్మం పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేన కోధేన కుద్ధాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;
తం కోధం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో;
పహాయ న పునాయన్తి, ఇమం లోకం కుదాచన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. చతుత్థం.

౫. మక్ఖసుత్తం

౫. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఏకధమ్మం, భిక్ఖవే, పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయ. కతమం ఏకధమ్మం? మక్ఖం, భిక్ఖవే, ఏకధమ్మం పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేన మక్ఖేన మక్ఖాసే [మక్ఖితాసే (స్యా॰)], సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;
తం మక్ఖం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో;
పహాయ న పునాయన్తి, ఇమం లోకం కుదాచన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఞ్చమం.

౬. మానసుత్తం

౬. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఏకధమ్మం, భిక్ఖవే, పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయ. కతమం ఏకధమ్మం? మానం, భిక్ఖవే, ఏకధమ్మం పజహథ; అహం వో పాటిభోగో అనాగామితాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేన మానేన మత్తాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;
తం మానం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో;
పహాయ న పునాయన్తి, ఇమం లోకం కుదాచన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఛట్ఠం.

౭. సబ్బపరిఞ్ఞాసుత్తం

౭. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“సబ్బం, భిక్ఖవే, అనభిజానం అపరిజానం తత్థ చిత్తం అవిరాజయం అప్పజహం అభబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయ. సబ్బఞ్చ ఖో, భిక్ఖవే, అభిజానం పరిజానం తత్థ చిత్తం విరాజయం పజహం భబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యో సబ్బం సబ్బతో ఞత్వా, సబ్బత్థేసు న రజ్జతి;
స వే సబ్బపరిఞ్ఞా [సబ్బం పరిఞ్ఞా (స్యా॰ పీ॰)] సో, సబ్బదుక్ఖముపచ్చగా”తి [సబ్బం దుక్ఖం ఉపచ్చగాతి (స్యా॰), సబ్బదుక్ఖం ఉపచ్చగాతి (పీ॰ అట్ఠ॰)].

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. సత్తమం.

౮. మానపరిఞ్ఞాసుత్తం

౮. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“మానం, భిక్ఖవే, అనభిజానం అపరిజానం తత్థ చిత్తం అవిరాజయం అప్పజహం అభబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయ . మానఞ్చ ఖో, భిక్ఖవే, అభిజానం పరిజానం తత్థ చిత్తం విరాజయం పజహం భబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“మానుపేతా అయం పజా, మానగన్థా భవే రతా;
మానం అపరిజానన్తా, ఆగన్తారో పునబ్భవం.

“యే చ మానం పహన్త్వాన, విముత్తా మానసఙ్ఖయే;

తే మానగన్థాభిభునో, సబ్బదుక్ఖముపచ్చగు”న్తి [సబ్బదుక్ఖం ఉపచ్చగున్తి (పీ.), సబ్బం దుక్ఖం ఉపచ్చగున్తి (అట్ఠకథా)].

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. అట్ఠమం.

౯. లోభపరిఞ్ఞాసుత్తం

౯. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“లోభం, భిక్ఖవే , అనభిజానం అపరిజానం తత్థ చిత్తం అవిరాజయం అప్పజహం అభబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయ. లోభఞ్చ ఖో, భిక్ఖవే, అభిజానం పరిజానం తత్థ చిత్తం విరాజయం పజహం భబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేన లోభేన లుద్ధాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;
తం లోభం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో;
పహాయ న పునాయన్తి, ఇమం లోకం కుదాచన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. నవమం.

౧౦. దోసపరిఞ్ఞాసుత్తం

౧౦. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“దోసం, భిక్ఖవే, అనభిజానం అపరిజానం తత్థ చిత్తం అవిరాజయం అప్పజహం అభబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయ. దోసఞ్చ ఖో, భిక్ఖవే, అభిజానం పరిజానం తత్థ చిత్తం విరాజయం పజహం భబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేన దోసేన దుట్ఠాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;
తం దోసం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో;
పహాయ న పునాయన్తి, ఇమం లోకం కుదాచన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దసమం.

పఠమో వగ్గో నిట్ఠితో.

తస్సుద్దానం –

రాగదోసా అథ మోహో, కోధమక్ఖా మానం సబ్బం;
మానతో రాగదోసా పున ద్వే, పకాసితా వగ్గమాహు పఠమన్తి.

౨. దుతియవగ్గో

౧. మోహపరిఞ్ఞాసుత్తం

౧౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“మోహం, భిక్ఖవే, అనభిజానం అపరిజానం తత్థ చిత్తం అవిరాజయం అప్పజహం అభబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయ. మోహఞ్చ ఖో, భిక్ఖవే, అభిజానం పరిజానం తత్థ చిత్తం విరాజయం పజహం భబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేన మోహేన మూళ్హాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;
తం మోహం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో;
పహాయ న పునాయన్తి, ఇమం లోకం కుదాచన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఠమం.

౨. కోధపరిఞ్ఞాసుత్తం

౧౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“కోధం, భిక్ఖవే, అనభిజానం అపరిజానం తత్థ చిత్తం అవిరాజయం అప్పజహం అభబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయ. కోధఞ్చ ఖో, భిక్ఖవే, అభిజానం పరిజానం తత్థ చిత్తం విరాజయం పజహం భబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేన కోధేన కుద్ధాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;
తం కోధం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో;
పహాయ న పునాయన్తి, ఇమం లోకం కుదాచన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దుతియం.

౩.మక్ఖపరిఞ్ఞాసుత్తం

౧౩. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“మక్ఖం, భిక్ఖవే, అనభిజానం అపరిజానం తత్థ చిత్తం అవిరాజయం అప్పజహం అభబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయ. మక్ఖఞ్చ ఖో, భిక్ఖవే, అభిజానం పరిజానం తత్థ చిత్తం విరాజయం పజహం భబ్బో దుక్ఖక్ఖయాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేన మక్ఖేన మక్ఖాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;

తం మక్ఖం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో;
పహాయ న పునాయన్తి, ఇమం లోకం కుదాచన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తతియం.

౪. అవిజ్జానీవరణసుత్తం

౧౪. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“నాహం, భిక్ఖవే, అఞ్ఞం ఏకనీవరణమ్పి సమనుపస్సామి యేన [యేనేవం (?)] నీవరణేన నివుతా పజా దీఘరత్తం సన్ధావన్తి సంసరన్తి యథయిదం, భిక్ఖవే, అవిజ్జానీవరణం [అవిజ్జానీవరణేన (?)]. అవిజ్జానీవరణేన హి, భిక్ఖవే, నివుతా పజా దీఘరత్తం సన్ధావన్తి సంసరన్తీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“నత్థఞ్ఞో ఏకధమ్మోపి, యేనేవం [యేనేవ (సీ. పీ. క.)] నివుతా పజా;
సంసరన్తి అహోరత్తం, యథా మోహేన ఆవుతా.

“యే చ మోహం పహన్త్వాన, తమోఖన్ధం [తమోక్ఖన్ధం (సీ. స్యా. పీ.)] పదాలయుం;
న తే పున సంసరన్తి, హేతు తేసం న విజ్జతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. చతుత్థం.

౫. తణ్హాసంయోజనసుత్తం

౧౫. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“నాహం, భిక్ఖవే, అఞ్ఞం ఏకసంయోజనమ్పి సమనుపస్సామి యేన [యేనేవం (స్యా.)] సంయోజనేన సంయుత్తా సత్తా దీఘరత్తం సన్ధావన్తి సంసరన్తి యథయిదం, భిక్ఖవే, తణ్హాసంయోజనం [తణ్హాసంయోజనేన (?)]. తణ్హాసంయోజనేన హి, భిక్ఖవే, సంయుత్తా సత్తా దీఘరత్తం సన్ధావన్తి సంసరన్తీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“తణ్హాదుతియో పురిసో, దీఘమద్ధాన సంసరం;
ఇత్థభావఞ్ఞథాభావం [ఇత్థమ్భావఞ్ఞథాభావం (స్యా.)], సంసారం నాతివత్తతి.

“ఏతమాదీనవం [ఏవమాదీనవం (సీ. పీ. క.)] ఞత్వా, తణ్హం [తణ్హా (సీ. క.)] దుక్ఖస్స సమ్భవం;
వీతతణ్హో అనాదానో, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఞ్చమం.

౬. పఠమసేఖసుత్తం

౧౬. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“సేఖస్స, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో అప్పత్తమానసస్స అనుత్తరం యోగక్ఖేమం పత్థయమానస్స విహరతో అజ్ఝత్తికం అఙ్గన్తి కరిత్వా నాఞ్ఞం ఏకఙ్గమ్పి సమనుపస్సామి యం ఏవం బహూపకారం యథయిదం, భిక్ఖవే, యోనిసో మనసికారో. యోనిసో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు మనసి కరోన్తో అకుసలం పజహతి , కుసలం భావేతీ”తి . ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యోనిసో మనసికారో, ధమ్మో సేఖస్స భిక్ఖునో;
నత్థఞ్ఞో ఏవం బహుకారో, ఉత్తమత్థస్స పత్తియా;
యోనిసో పదహం భిక్ఖు, ఖయం దుక్ఖస్స పాపుణే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఛట్ఠం.

౭. దుతియసేఖసుత్తం

౧౭. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“సేఖస్స, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో అప్పత్తమానసస్స అనుత్తరం యోగక్ఖేమం పత్థయమానస్స విహరతో బాహిరం అఙ్గన్తి కరిత్వా నాఞ్ఞం ఏకఙ్గమ్పి సమనుపస్సామి యం ఏవం బహూపకారం యథయిదం, భిక్ఖవే, కల్యాణమిత్తతా. కల్యాణమిత్తో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అకుసలం పజహతి, కుసలం భావేతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“కల్యాణమిత్తో యో భిక్ఖు, సప్పతిస్సో సగారవో;
కరం మిత్తానం వచనం, సమ్పజానో పతిస్సతో;
పాపుణే అనుపుబ్బేన, సబ్బసంయోజనక్ఖయ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. సత్తమం.

౮. సఙ్ఘభేదసుత్తం

౧౮. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఏకధమ్మో, భిక్ఖవే, లోకే ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతి బహుజనాహితాయ బహుజనాసుఖాయ బహునో జనస్స అనత్థాయ అహితాయ దుక్ఖాయ దేవమనుస్సానం. కతమో ఏకధమ్మో? సఙ్ఘభేదో. సఙ్ఘే ఖో పన, భిక్ఖవే, భిన్నే అఞ్ఞమఞ్ఞం భణ్డనాని చేవ హోన్తి, అఞ్ఞమఞ్ఞం పరిభాసా చ హోన్తి , అఞ్ఞమఞ్ఞం పరిక్ఖేపా చ హోన్తి, అఞ్ఞమఞ్ఞం పరిచ్చజనా చ హోన్తి. తత్థ అప్పసన్నా చేవ నప్పసీదన్తి, పసన్నానఞ్చ ఏకచ్చానం అఞ్ఞథత్తం హోతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“ఆపాయికో నేరయికో, కప్పట్ఠో సఙ్ఘభేదకో;

వగ్గారామో అధమ్మట్ఠో, యోగక్ఖేమా పధంసతి [యోగక్ఖేమతో ధంసతి (స్యా. పీ.), యోగక్ఖేమా విమంసతి (సీ. క.)];

సఙ్ఘం సమగ్గం భేత్వాన [భిత్వాన (సీ. క.), భిన్దిత్వా (చూళవ. ౩౫౪; అ. ని. ౧౦.౩౯)], కప్పం నిరయమ్హి పచ్చతీ"తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. అట్ఠమం.

౯. సఙ్ఘసామగ్గీసుత్తం

౧౯. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

"ఏకధమ్మో, భిక్ఖవే, లోకే ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతి బహుజనహితాయ బహుజనసుఖాయ బహునో జనస్స అత్థాయ హితాయ సుఖాయ దేవమనుస్సానం. కతమో ఏకధమ్మో ? సఙ్ఘసామగ్గీ. సఙ్ఘే ఖో పన, భిక్ఖవే, సమగ్గే న చేవ అఞ్ఞమఞ్ఞం భణ్డనాని హోన్తి, న చ అఞ్ఞమఞ్ఞం పరిభాసా హోన్తి, న చ అఞ్ఞమఞ్ఞం పరిక్ఖేపా హోన్తి, న చ అఞ్ఞమఞ్ఞం పరిచ్చజనా హోన్తి. తత్థ అప్పసన్నా చేవ పసీదన్తి, పసన్నానఞ్చ భియ్యోభావో హోతీ"తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

"సుఖా సఙ్ఘస్స సామగ్గీ, సమగ్గానఞ్చనుగ్గహో;
సమగ్గరతో ధమ్మట్ఠో, యోగక్ఖేమా న ధంసతి;
సఙ్ఘం సమగ్గం కత్వాన, కప్పం సగ్గమ్హి మోదతీ"తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. నవమం.

౧౦. పదుట్ఠచిత్తసుత్తం

౨౦. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

"ఇధాహం, భిక్ఖవే, ఏకచ్చం పుగ్గలం పదుట్ఠచిత్తం ఏవం చేతసా చేతో పరిచ్చ పజానామి – 'ఇమమ్హి చాయం సమయే పుగ్గలో కాలఙ్కరేయ్య యథాభతం నిక్ఖిత్తో ఏవం నిరయే'. తం కిస్స హేతు? చిత్తం హిస్స, భిక్ఖవే, పదుట్ఠం. చేతోపదోసహేతు ఖో పన, భిక్ఖవే, ఏవమిధేకచ్చే సత్తా కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపజ్జన్తీ"తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

"పదుట్ఠచిత్తం ఞత్వాన, ఏకచ్చం ఇధ పుగ్గలం;
ఏతమత్థఞ్చ బ్యాకాసి, బుద్ధో భిక్ఖూన సన్తికే.

"ఇమమ్హి చాయం సమయే, కాలం కయిరాథ పుగ్గలో;
నిరయం ఉపపజ్జేయ్య, చిత్తం హిస్స పదూసితం.

"యథా హరిత్వా నిక్ఖిపేయ్య, ఏవమేవ తథావిధో;

చేతోపదోసహేతు హి, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతి”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దసమం.

దుతియో వగ్గో నిట్ఠితో.

తస్సుద్దానం –

మోహో కోధో అథ మక్ఖో, విజ్జా తణ్హా సేఖదువే చ;

భేదో సామగ్గిపుగ్గలో [మోహకోధ అథ మక్ఖాగతో, మూహా కామసేక్ఖదువే; భేదసామగ్గపుగ్గలో చ (సీ. క.) మోహకోధా అథ మక్ఖో మోహకామా సేక్ఖా దువే; భేదమోదా పుగ్గలో చ (స్యా. పీ.)], వగ్గమాహు దుతియన్తి వుచ్చతీతి.

౩. తతియవగ్గో

౧. పసన్నచిత్తసుత్తం

౨౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఇధాహం, భిక్ఖవే, ఏకచ్చం పుగ్గలం పసన్నచిత్తం ఏవం చేతసా చేతో పరిచ్చ పజానామి – ‘ఇమమ్హి చాయం సమయే పుగ్గలో కాలం కరేయ్య యథాభతం నిక్ఖిత్తో ఏవం సగ్గే’. తం కిస్స హేతు? చిత్తం హిస్స, భిక్ఖవే, పసన్నం. చేతోపసాదహేతు ఖో పన, భిక్ఖవే, ఏవమిధేకచ్చే సత్తా కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జన్తీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“పసన్నచిత్తం ఞత్వాన, ఏకచ్చం ఇధ పుగ్గలం;
ఏతమత్థఞ్చ బ్యాకాసి, బుద్ధో భిక్ఖూన సన్తికే.

“ఇమమ్హి చాయం సమయే, కాలం కయిరాథ పుగ్గలో;
సుగతిం ఉపపజ్జేయ్య, చిత్తం హిస్స పసాదితం.

“యథా హరిత్వా నిక్ఖిపేయ్య, ఏవమేవ తథావిధో;
చేతోపసాదహేతు హి, సత్తా గచ్ఛన్తి సుగ్గతి”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఠమం.

౨. మేత్తసుత్తం

౨౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“మా, భిక్ఖవే, పుఞ్ఞానం భాయిత్థ . సుఖస్సేతం, భిక్ఖవే, అధివచనం ఇట్ఠస్స కన్తస్స పియస్స మనాపస్స యదిదం పుఞ్ఞాని [పుఞ్ఞానన్తి, (అ॰ ని॰ ౭.౬౨)]. అభిజానామి ఖో పనాహం, భిక్ఖవే, దీఘరత్తం కతానం పుఞ్ఞానం ఇట్ఠం కన్తం పియం మనాపం విపాకం పచ్చనుభూతం. సత్త వస్సాని మేత్తచిత్తం భావేత్వా సత్త సంవట్టవివట్టకప్పే నయిమం లోకం పునరాగమాసిం. సంవట్టమానే సుదం, భిక్ఖవే, కప్పే ఆభస్సరూపగో హోమి; వివట్టమానే కప్పే సుఞ్ఞం బ్రహ్మవిమానం ఉపపజ్జామి.

“తత్ర సుదం, భిక్ఖవే, బ్రహ్మా హోమి మహాబ్రహ్మా అభిభూ అనభిభూతో అఞ్ఞదత్థుదసో వసవత్తీ. ఛత్తింసక్ఖత్తుం ఖో పనాహం, భిక్ఖవే, సక్కో అహోసిం దేవానమిన్దో; అనేకసతక్ఖత్తుం రాజా అహోసిం చక్కవత్తీ ధమ్మికో ధమ్మరాజా చాతురన్తో విజితావీ జనపదత్థావరియప్పత్తో సత్తరతనసమన్నాగతో. కో పన వాదో పదేసరజ్జస్స!

“తస్స మయ్హం, భిక్ఖవే, ఏతదహోసి – ‘కిస్స ను ఖో మే ఇదం కమ్మస్స ఫలం, కిస్స కమ్మస్స విపాకో, యేనాహం ఏతరహి ఏవంమహిద్ధికో ఏవంమహానుభావో’తి? తస్స మయ్హం, భిక్ఖవే, ఏతదహోసి – ‘తిణ్ణం ఖో మే ఇదం కమ్మానం ఫలం, తిణ్ణం కమ్మానం విపాకో, యేనాహం ఏతరహి ఏవంమహిద్ధికో ఏవంమహానుభావోతి, సేయ్యథిదం [సేయ్యథీదం (సీ॰ స్యా॰ కం॰ పీ॰)] – దానస్స, దమస్స, సఞ్ఞమస్సా’”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“పుఞ్ఞమేవ సో సిక్ఖేయ్య, ఆయతగ్గం సుఖుద్రయం;
దానఞ్చ సమచరియఞ్చ, మేత్తచిత్తఞ్చ భావయే.

“ఏతే ధమ్మే భావయిత్వా, తయో సుఖసముద్దయే [సుఖసముద్రయే (సీ॰ అట్ఠ॰)];
అబ్యాపజ్ఝం [అబ్యాపజ్జం (స్యా॰ క॰), అబ్యాబజ్ఝం (?)] సుఖం లోకం, పణ్డితో ఉపపజ్జతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దుతియం.

౩. ఉభయత్థసుత్తం

౨౩. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఏకధమ్మో , భిక్ఖవే, భావితో బహులీకతో ఉభో అత్థే సమధిగయ్హ తిట్ఠతి – దిట్ఠధమ్మికఞ్చేవ అత్థం సమ్పరాయికఞ్చ. కతమో ఏకధమ్మో? అప్పమాదో కుసలేసు ధమ్మేసు. అయం ఖో, భిక్ఖవే, ఏకధమ్మో భావితో బహులీకతో ఉభో అత్థే సమధిగయ్హ తిట్ఠతి – దిట్ఠధమ్మికఞ్చేవ అత్థం సమ్పరాయికఞ్చా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“అప్పమాదం పసంసన్తి, పుఞ్ఞకిరియాసు పణ్డితా;
అప్పమత్తో ఉభో అత్థే, అధిగణ్హాతి పణ్డితో.

“దిట్ఠే ధమ్మే చ యో అత్థో, యో చత్థో సమ్పరాయికో;
అత్థాభిసమయా ధీరో, పణ్డితోతి పవుచ్చతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తతియం.

౪. అట్ఠిపుఞ్జసుత్తం

౨౪. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఏకపుగ్గలస్స, భిక్ఖవే, కప్పం సన్ధావతో సంసరతో సియా ఏవం మహా అట్ఠికఙ్కలో అట్ఠిపుఞ్జో అట్ఠిరాసి యథాయం వేపుల్లో పబ్బతో ః సచే సంహారకో అస్స, సమ్భతఞ్చ న వినస్సేయ్యా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“ఏకస్సేకేన కప్పేన, పుగ్గలస్సట్ఠిసఞ్చయో;
సియా పబ్బతసమో రాసి, ఇతి వుత్తం మహేసినా.

“సో ఖో పనాయం అక్ఖాతో, వేపుల్లో పబ్బతో మహా;
ఉత్తరో గిజ్ఝకూటస్స, మగధానం గిరిబ్బజే.

“యతో చ అరియసచ్చాని, సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతి;
దుక్ఖం దుక్ఖసముప్పాదం, దుక్ఖస్స చ అతిక్కమం;
అరియఞ్చట్ఠఙ్గికం మగ్గం, దుక్ఖూపసమగామినం.

“స సత్తక్ఖత్తుం పరమం, సన్ధావిత్వాన పుగ్గలో;
దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి, సబ్బసంయోజనక్ఖయా”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. చతుత్థం.

౫. ముసావాదసుత్తం

౨౫. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఏకధమ్మం అతీతస్స, భిక్ఖవే, పురిసపుగ్గలస్స నాహం తస్స కిఞ్చి పాపకమ్మం అకరణీయన్తి వదామి. కతమం ఏకధమ్మం? యదిదం [యథయిదం (సీ. స్యా. క.), యథాయిదం (పీ.)] భిక్ఖవే, సమ్పజానముసావాదో”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“ఏకధమ్మం అతీతస్స, ముసావాదిస్స జన్తునో;
వితిణ్ణపరలోకస్స, నత్థి పాపం అకారియ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఞ్చమం.

౬. దానసుత్తం

౨౬. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ఏవఞ్చే, భిక్ఖవే, సత్తా జానేయ్యుం దానసంవిభాగస్స విపాకం యథాహం జానామి, న అదత్వా భుఞ్జేయ్యుం, న చ నేసం మచ్ఛేరమలం చిత్తం పరియాదాయ తిట్ఠేయ్య. యోపి నేసం అస్స చరిమో ఆలోపో చరిమం కబళం, తతోపి న అసంవిభజిత్వా భుఞ్జేయ్యుం, సచే నేసం పటిగ్గాహకా అస్సు. యస్మా చ ఖో, భిక్ఖవే, సత్తా న ఏవం జానన్తి దానసంవిభాగస్స విపాకం యథాహం జానామి, తస్మా అదత్వా భుఞ్జన్తి, మచ్ఛేరమలఞ్చ నేసం చిత్తం పరియాదాయ తిట్ఠతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“ఏవం చే సత్తా జానేయ్యుం, యథావుత్తం మహేసినా;
విపాకం సంవిభాగస్స, యథా హోతి మహప్ఫలం.

“వినేయ్య మచ్ఛేరమలం, విప్పసన్నేన చేతసా;
దజ్జుం కాలేన అరియేసు, యత్థ దిన్నం మహప్ఫలం.

“అన్నఞ్చ దత్వా [దత్వాన (స్యా॰)] బహునో, దక్ఖిణేయ్యేసు దక్ఖిణం;
ఇతో చుతా మనుస్సత్తా, సగ్గం గచ్ఛన్తి దాయకా.

“తే చ సగ్గగతా [సగ్గం గతా (సీ॰ పీ॰ క॰)] తత్థ, మోదన్తి కామకామినో;
విపాకం సంవిభాగస్స, అనుభోన్తి అమచ్ఛరా”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఛట్ఠం.

౭. మేత్తాభావనాసుత్తం

౨౭. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“యాని కానిచి, భిక్ఖవే, ఓపధికాని పుఞ్ఞకిరియవత్థూని సబ్బాని తాని మేత్తాయ చేతోవిముత్తియా కలం నాగ్ఘన్తి సోళసిం. మేత్తాయేవ తాని చేతోవిముత్తి అధిగ్గహేత్వా భాసతే చ తపతే చ విరోచతి చ.

“సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, యా కాచి తారకరూపానం పభా సబ్బా తా చన్దియా పభాయ కలం నాగ్ఘన్తి సోళసిం, చన్దపభాయేవ తా అధిగ్గహేత్వా భాసతే చ తపతే చ విరోచతి చ; ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, యాని కానిచి ఓపధికాని పుఞ్ఞకిరియవత్థూని సబ్బాని తాని మేత్తాయ చేతోవిముత్తియా కలం నాగ్ఘన్తి సోళసిం, మేత్తాయేవ తాని చేతోవిముత్తి అధిగ్గహేత్వా భాసతే చ తపతే చ విరోచతి చ.

“సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, వస్సానం పచ్ఛిమే మాసే సరదసమయే విద్ధే విగతవలాహకే దేవే [నభే (సీ॰)] ఆదిచ్చో నభం అబ్భుస్సక్కమానో [అబ్భుగ్గమమానో (క॰ అట్ఠ॰)] సబ్బం ఆకాసగతం [ఆకాసం (స్యా॰)] తమగతం అభివిహచ్చ [అభిహచ్చ (స్యా॰)] భాసతే చ తపతే చ విరోచతి చ; ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, యాని కానిచి ఓపధికాని పుఞ్ఞకిరియవత్థూని సబ్బాని తాని మేత్తాయ చేతోవిముత్తియా కలం నాగ్ఘన్తి సోళసిం, మేత్తాయేవ తాని చేతోవిముత్తి అధిగ్గహేత్వా భాసతే చ తపతే చ విరోచతి చ.

“సేయ్యథాపి , భిక్ఖవే, రత్తియా పచ్చూససమయం ఓసధితారకా భాసతే చ తపతే చ విరోచతి చ; ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, యాని కానిచి ఓపధికాని పుఞ్ఞకిరియవత్థూని సబ్బాని తాని మేత్తాయ చేతోవిముత్తియా కలం నాగ్ఘన్తి సోళసిం , మేత్తాయేవ తాని చేతోవిముత్తి అధిగ్గహేత్వా భాసతే చ తపతే చ విరోచతి చా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యో చ మేత్తం భావయతి, అప్పమాణం పటిస్సతో;
తనూ [తను (సీ॰)] సంయోజనా హోన్తి, పస్సతో ఉపధిక్ఖయం.

“ఏకమ్పి చే పాణమదుట్ఠచిత్తో, మేత్తాయతి కుసలో తేన హోతి;
సబ్బే చ పాణే మనసానుకమ్పం, పహూతమరియో పకరోతి పుఞ్ఞం.

“యే [యో (సీ॰)] సత్తసణ్డం పథవిం విజిత్వా, రాజిసయో [రాజీసయో (సీ॰)] యజమానానుపరియగా;
అస్సమేధం పురిసమేధం, సమ్మాపాసం వాజపేయ్యం నిరగ్గళం.

“మేత్తస్స చిత్తస్స సుభావితస్స, కలమ్పి తే నానుభవన్తి సోళసిం;
చన్దప్పభా తారగణావ సబ్బే.

“యో న హన్తి న ఘాతేతి, న జినాతి న జాపయే;
మేత్తంసో సబ్బభూతేసు, వేరం తస్స న కేనచీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. సత్తమం.

తతియో వగ్గో నిట్ఠితో.

తస్సుద్దానం –

చిత్తం మేత్తం [ఝాయీ (సీ॰ స్యా॰), ఝాయి (పీ॰ క॰)] ఉభో అత్థే, పుఞ్ఞం వేపుల్లపబ్బతం;
సమ్పజానముసావాదో, దానఞ్చ మేత్తభావనా [మేత్తభావఞ్చ (సీ॰ స్యా॰ పీ॰), మేత్తవాచఞ్చ (క॰)].

సత్తిమాని చ [సత్తిమానిధ (సీ॰ క॰)] సుత్తాని, పురిమాని చ వీసతి;
ఏకధమ్మేసు సుత్తన్తా, సత్తవీసతిసఙ్గహాతి.

ఏకకనిపాతో నిట్ఠితో.

౨. దుకనిపాతో

౧. పఠమవగ్గో

౧. దుక్ఖవిహారసుత్తం

౨౮. (ద్వే ధమ్మే అనుక్కటి) [( ) స్యామపోత్థకే నత్థి] వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వీహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో భిక్ఖు దిట్ఠేవ ధమ్మే దుక్ఖం విహరతి సవిఘాతం సఉపాయాసం సపరిళాహం; కాయస్స భేదా పరం మరణా దుగ్గతి పాటికఙ్ఖా. కతమేహి ద్వీహి? ఇన్ద్రియేసు అగుత్తద్వారతాయ [అగుత్తద్వారో (అట్ఠ.)] చ, భోజనే అమత్తఞ్ఞుతాయ [అమత్తఞ్ఞూ (అట్ఠ.)] చ. ఇమేహి ఖో, భిక్ఖవే, ద్వీహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో భిక్ఖు దిట్ఠేవ ధమ్మే దుక్ఖం విహరతి సవిఘాతం సఉపాయాసం సపరిళాహం; కాయస్స భేదా పరం మరణా దుగ్గతి పాటికఙ్ఖా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“చక్ఖు సోతఞ్చ ఘానఞ్చ, జివ్హా కాయో తథా మనో;
ఏతాని యస్స ద్వారాని, అగుత్తానిధ [అగుత్తాని చ (స్యా.)] భిక్ఖునో.

“భోజనమ్హి అమత్తఞ్ఞూ, ఇన్ద్రియేసు అసంవుతో;
కాయదుక్ఖం చేతోదుక్ఖం, దుక్ఖం సో అధిగచ్ఛతి.

“డయ్హమానేన కాయేన, డయ్హమానేన చేతసా;
దివా వా యది వా రత్తిం, దుక్ఖం విహరతి తాదిసో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఠమం.

౨. సుఖవిహారసుత్తం

౨౯. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వీహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో భిక్ఖు దిట్ఠేవ ధమ్మే సుఖం విహరతి అవిఘాతం అనుపాయాసం అపరిళాహం; కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతి పాటికఙ్ఖా . కతమేహి ద్వీహి? ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతాయ చ, భోజనే మత్తఞ్ఞుతాయ చ. ఇమేహి ఖో, భిక్ఖవే, ద్వీహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో భిక్ఖు దిట్ఠేవ ధమ్మే సుఖం విహరతి అవిఘాతం అనుపాయాసం అపరిళాహం; కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతి పాటికఙ్ఖా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“చక్ఖు సోతఞ్చ ఘానఞ్చ, జివ్హా కాయో తథా [అథో (సీ. స్యా. క.)] మనో;
ఏతాని యస్స ద్వారాని, సుగుత్తానిధ భిక్ఖునో.

“భోజనమ్హి చ మత్తఞ్ఞూ, ఇన్ద్రియేసు చ సంవుతో;
కాయసుఖం చేతోసుఖం, సుఖం సో అధిగచ్ఛతి.

“అడయ్హమానేన కాయేన, అడయ్హమానేన చేతసా;
దివా వా యది వా రత్తిం, సుఖం విహరతి తాదిసో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దుతియం.

౩. తపనీయసుత్తం

౩౦. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వేమే, భిక్ఖవే, ధమ్మా తపనీయా. కతమే ద్వే? ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చో అకతకల్యాణో హోతి, అకతకుసలో, అకతభీరుత్తాణో, కతపాపో, కతలుద్దో, కతకిబ్బిసో. సో ‘అకతం మే కల్యాణ’న్తిపి తప్పతి, ‘కతం మే పాప’న్తిపి తప్పతి. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, ద్వే ధమ్మా తపనీయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“కాయదుచ్చరితం కత్వా, వచీదుచ్చరితాని చ;
మనోదుచ్చరితం కత్వా, యఞ్చఞ్ఞం దోససఞ్హితం.

“అకత్వా కుసలం కమ్మం, కత్వానాకుసలం బహుం;
కాయస్స భేదా దుప్పఞ్ఞో, నిరయం సోపపజ్జతీ”తి [నిరయం సో ఉపపజ్జతీతి (సీ॰ స్యా॰ కం॰ పీ॰)].

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తతియం.

౪. అతపనీయసుత్తం

౩౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వేమే, భిక్ఖవే, ధమ్మా అతపనీయా. కతమే ద్వే? ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చో కతకల్యాణో హోతి, కతకుసలో, కతభీరుత్తాణో, అకతపాపో, అకతలుద్దో, అకతకిబ్బిసో. సో ‘కతం మే కల్యాణ’న్తిపి న తప్పతి, ‘అకతం మే పాప’న్తిపి న తప్పతి. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, ద్వే ధమ్మా అతపనీయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“కాయదుచ్చరితం హిత్వా, వచీదుచ్చరితాని చ;
మనోదుచ్చరితం హిత్వా, యఞ్చఞ్ఞం దోససఞ్హితం.

“అకత్వాకుసలం కమ్మం, కత్వాన కుసలం బహుం;
కాయస్స భేదా సప్పఞ్ఞో, సగ్గం సో ఉపపజ్జతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. చతుత్థం.

౫. పఠమసీలసుత్తం

౩౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వీహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో పుగ్గలో యథాభతం నిక్ఖిత్తో ఏవం నిరయే. కతమేహి ద్వీహి? పాపకేన చ సీలేన, పాపికాయ చ దిట్ఠియా. ఇమేహి ఖో, భిక్ఖవే, ద్వీహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో పుగ్గలో యథాభతం నిక్ఖిత్తో ఏవం నిరయే”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“పాపకేన చ సీలేన, పాపికాయ చ దిట్ఠియా;
ఏతేహి ద్వీహి ధమ్మేహి, యో సమన్నాగతో నరో;
కాయస్స భేదా దుప్పఞ్ఞో, నిరయం సోపపజ్జతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఞ్చమం.

౬. దుతియసీలసుత్తం

౩౩. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వీహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో పుగ్గలో యథాభతం నిక్ఖిత్తో ఏవం సగ్గే. కతమేహి ద్వీహి ? భద్దకేన చ సీలేన, భద్దికాయ చ దిట్ఠియా. ఇమేహి ఖో, భిక్ఖవే, ద్వీహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో పుగ్గలో యథాభతం నిక్ఖిత్తో ఏవం సగ్గే”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“భద్దకేన చ సీలేన, భద్దికాయ చ దిట్ఠియా;
ఏతేహి ద్వీహి ధమ్మేహి, యో సమన్నాగతో నరో;
కాయస్స భేదా సప్పఞ్ఞో, సగ్గం సో ఉపపజ్జతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఛట్ఠం.

౭. ఆతాపీసుత్తం

౩౪. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“అనాతాపీ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అనోత్తాపీ [అనోత్తప్పీ (బహూసు) అట్ఠకథా పస్సితబ్బా] అభబ్బో సమ్బోధాయ, అభబ్బో నిబ్బానాయ, అభబ్బో అనుత్తరస్స యోగక్ఖేమస్స అధిగమాయ. ఆతాపీ చ ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఓత్తాపీ [ఓత్తప్పీ (బహూసు)] భబ్బో సమ్బోధాయ, భబ్బో నిబ్బానాయ, భబ్బో అనుత్తరస్స యోగక్ఖేమస్స అధిగమాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ . తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“అనాతాపీ అనోత్తాపీ, కుసీతో హీనవీరియో;

యో థీనమిద్ధబహులో, అహిరీకో అనాదరో;
అభబ్బో తాదిసో భిక్ఖు, ఫుట్ఠుం సమ్బోధిముత్తమం.

“యో చ సతిమా నిపకో ఝాయీ, ఆతాపీ ఓత్తాపీ చ అప్పమత్తో;
సంయోజనం జాతిజరాయ ఛేత్వా, ఇధేవ సమ్బోధిమనుత్తరం ఫుసే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. సత్తమం.

౮. పఠమనకుహనసుత్తం

౩౫. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“నయిదం, భిక్ఖవే, బ్రహ్మచరియం వుస్సతి జనకుహనత్థం, న జనలపనత్థం, న లాభసక్కారసిలోకానిసంసత్థం, న ‘ఇతి మం జనో జానాతూ’తి. అథ ఖో ఇదం, భిక్ఖవే , బ్రహ్మచరియం వుస్సతి సంవరత్థఞ్చేవ పహానత్థఞ్చా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సంవరత్థం పహానత్థం, బ్రహ్మచరియం అనీతిహం;
అదేసయి సో భగవా, నిబ్బానోగధగామినం.

“ఏస మగ్గో మహత్తేహి [మహన్తేహి (సీ॰ క॰), మహత్థేహి (స్యా॰)], అనుయాతో మహేసిభి [మహేసినో (సీ॰ క॰)];
యే యే తం పటిపజ్జన్తి, యథా బుద్ధేన దేసితం;
దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సన్తి, సత్థుసాసనకారినో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. అట్ఠమం.

౯. దుతియనకుహనసుత్తం

౩౬. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“నయిదం, భిక్ఖవే, బ్రహ్మచరియం వుస్సతి జనకుహనత్థం, న జనలపనత్థం, న లాభసక్కారసిలోకానిసంసత్థం, న ‘ఇతి మం జనో జానాతూ’తి. అథ ఖో ఇదం, భిక్ఖవే, బ్రహ్మచరియం వుస్సతి అభిఞ్ఞత్థఞ్చేవ పరిఞ్ఞత్థఞ్చా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“అభిఞ్ఞత్థం పరిఞ్ఞత్థం, బ్రహ్మచరియం అనీతిహం;
అదేసయి సో భగవా, నిబ్బానోగధగామినం.

“ఏస మగ్గో మహత్తేహి, అనుయాతో మహేసిభి;

యే యే తం పటిపజ్జన్తి, యథా బుద్ధేన దేసితం;
దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సన్తి, సత్థుసాసనకారినో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. నవమం.

౧౦. సోమనస్ససుత్తం

౩౭. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వీహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో భిక్ఖు దిట్ఠేవ ధమ్మే సుఖసోమనస్సబహులో విహరతి, యోని చస్స [యోనిసో (సీ. స్యా. పీ.), యోనిస్స (క.)] ఆరద్ధా హోతి ఆసవానం ఖయాయ. కతమేహి ద్వీహి? సంవేజనీయేసు ఠానేసు సంవేజనేన, సంవిగ్గస్స చ యోనిసో పధానేన. ఇమేహి ఖో, భిక్ఖవే, ద్వీహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో భిక్ఖు దిట్ఠేవ ధమ్మే సుఖసోమనస్సబహులో విహరతి, యోని చస్స ఆరద్ధా హోతి ఆసవానం ఖయాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సంవేజనీయట్ఠానేసు [సంవేజనీయేసు ఠానేసు (స్యా. పీ.)], సంవిజ్జేథేవ పణ్డితో;
ఆతాపీ నిపకో భిక్ఖు, పఞ్ఞాయ సమవేక్ఖియ.

“ఏవం విహారీ ఆతాపీ, సన్తవుత్తి అనుద్ధతో;
చేతోసమథమనుయుత్తో, ఖయం దుక్ఖస్స పాపుణే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దసమం.

పఠమో వగ్గో నిట్ఠితో.

తస్సుద్దానం –

ద్వే చ భిక్ఖూ తపనీయా, తపనీయా పరత్థేహి;
ఆతాపీ [ద్వే పాదా (క.), ద్వే ఆతాపీ (సీ.)] నకుహనా ద్వే [న కుహనా చ (సబ్బత్థ)], సోమనస్సేన తే దసాతి.

౨. దుతియవగ్గో

౧. వితక్కసుత్తం

౩౮. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తథాగతం, భిక్ఖవే, అరహన్తం సమ్మాసమ్బుద్ధం ద్వే వితక్కా బహులం సముదాచరన్తి – ఖేమో చ వితక్కో, పవివేకో చ [వివేకో చ (స్యా.)]. అబ్యాపజ్ఝారామో [అబ్యాపజ్జారామో (క.), అబ్యాబజ్ఝారామో (?)], భిక్ఖవే, తథాగతో అబ్యాపజ్ఝరతో.

తమేనం, భిక్ఖవే, తథాగతం అబ్యాపజ్ఝారామం అబ్యాపజ్ఝరతం ఏసేవ వితక్కో బహులం సముదాచరతి – ‘ఇమాయాహం ఇరియాయ న కిఞ్చి బ్యాబాధేమి తసం వా థావరం వా’తి.

“పవివేకారామో , భిక్ఖవే, తథాగతో పవివేకరతో. తమేనం, భిక్ఖవే, తథాగతం పవివేకారామం పవివేకరతం ఏసేవ వితక్కో బహులం సముదాచరతి – ‘యం అకుసలం తం పహీన’న్తి.

“తస్మాతిహ, భిక్ఖవే, తుమ్హేపి అబ్యాపజ్ఝారామా విహరథ అబ్యాపజ్ఝరతా. తేసం వో, భిక్ఖవే, తుమ్హాకం అబ్యాపజ్ఝారామానం విహరతం అబ్యాపజ్ఝరతానం ఏసేవ వితక్కో బహులం సముదాచరిస్సతి – ‘ఇమాయ మయం ఇరియాయ న కిఞ్చి బ్యాబాధేమ తసం వా థావరం వా’తి.

“పవివేకారామా, భిక్ఖవే, విహరథ పవివేకరతా. తేసం వో, భిక్ఖవే, తుమ్హాకం పవివేకారామానం విహరతం పవివేకరతానం ఏసేవ వితక్కో బహులం సముదాచరిస్సతి – ‘కిం అకుసలం, కిం అప్పహీనం, కిం పజహామా’”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“తథాగతం బుద్ధమసయ్హసాహినం, దువే వితక్కా సముదాచరన్తి నం;
ఖేమో వితక్కో పఠమో ఉదీరితో, తతో వివేకో దుతియో పకాసితో.

“తమోనుదం పారగతం మహేసిం, తం పత్తిపత్తం వసిమం అనాసవం;
విసన్తరం [వేసన్తరం (సీ. క.), విస్సన్తరం (పీ.)] తణ్హక్ఖయే విముత్తం, తం వే మునిం అన్తిమదేహధారిం;
మారఞ్జహం [మారజహం (స్యా.), మానజహం (సీ. క.), మానం జహం (పీ.)] బ్రూమి జరాయ పారగుం.

“సేలే యథా పబ్బతముద్ధనిట్ఠితో, యథాపి పస్సే జనతం సమన్తతో;
తథూపమం ధమ్మమయం సుమేధో, పాసాదమారుయ్హ సమన్తచక్ఖు;
సోకావతిణ్ణం జనతమపేతసోకో, అవేక్ఖతి జాతిజరాభిభూత”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఠమం.

౨. దేసనాసుత్తం

౩౯. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తథాగతస్స, భిక్ఖవే, అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స ద్వే ధమ్మదేసనా పరియాయేన భవన్తి. కతమా ద్వే? ‘పాపం పాపకతో పస్సథా’తి – అయం పఠమా ధమ్మదేసనా; ‘పాపం పాపకతో దిస్వా తత్థ నిబ్బిన్దథ విరజ్జథ విముచ్చథా’తి – అయం దుతియా ధమ్మదేసనా. తథాగతస్స, భిక్ఖవే, అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స ఇమా ద్వే ధమ్మదేసనా పరియాయేన భవన్తీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“తథాగతస్స బుద్ధస్స, సబ్బభూతానుకమ్పినో;

పరియాయవచనం పస్స, ద్వే చ ధమ్మా పకాసితా.

“పాపకం పస్సథ చేతం [చేకం (సీ॰ పీ॰), ఛేకా (స్యా॰)], తత్థ చాపి విరజ్జథ;
తతో విరత్తచిత్తాసే, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సథా”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దుతియం.

౩. విజ్జాసుత్తం

౪౦. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“అవిజ్జా , భిక్ఖవే, పుబ్బఙ్గమా అకుసలానం ధమ్మానం సమాపత్తియా అన్వదేవ అహిరికం అనోత్తప్పం; విజ్జా చ ఖో, భిక్ఖవే, పుబ్బఙ్గమా కుసలానం ధమ్మానం సమాపత్తియా అన్వదేవ హిరోత్తప్ప”న్తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యా కాచిమా దుగ్గతియో, అస్మిం లోకే పరమ్హి చ;
అవిజ్జామూలికా సబ్బా, ఇచ్ఛాలోభసముస్సయా.

“యతో చ హోతి పాపిచ్ఛో, అహిరీకో అనాదరో;
తతో పాపం పసవతి, అపాయం తేన గచ్ఛతి.

“తస్మా ఛన్దఞ్చ లోభఞ్చ, అవిజ్జఞ్చ విరాజయం;
విజ్జం ఉప్పాదయం భిక్ఖు, సబ్బా దుగ్గతియో జహే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తతియం.

౪. పఞ్ఞాపరిహీనసుత్తం

౪౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తే, భిక్ఖవే, సత్తా సుపరిహీనా యే అరియాయ పఞ్ఞాయ పరిహీనా. తే దిట్ఠేవ ధమ్మే దుక్ఖం విహరన్తి సవిఘాతం సఉపాయాసం సపరిళాహం; కాయస్స భేదా పరం మరణా దుగ్గతి పాటికఙ్ఖా. తే [తే చ ఖో (?)], భిక్ఖవే, సత్తా అపరిహీనా యే అరియాయ పఞ్ఞాయ అపరిహీనా. తే దిట్ఠేవ ధమ్మే సుఖం విహరన్తి అవిఘాతం అనుపాయాసం అపరిళాహం; కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతి పాటికఙ్ఖా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“పఞ్ఞాయ పరిహానేన, పస్స లోకం సదేవకం;
నివిట్ఠం నామరూపస్మిం, ఇదం సచ్చన్తి మఞ్ఞతి.

“పఞ్ఞా హి సేట్ఠా లోకస్మిం, యాయం నిబ్బేధగామినీ;

యాయ సమ్మా పజానాతి, జాతిభవపరిక్ఖయం.

“తేసం దేవా మనుస్సా చ, సమ్బుద్ధానం సతీమతం;

పిహయన్తి హాసపఞ్ఞానం [హాసుపఞ్ఞానం (సీ॰ అట్ఠ॰)], సరీరన్తిమధారిన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. చతుత్థం.

౫. సుక్కధమ్మసుత్తం

౪౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వేమే, భిక్ఖవే, సుక్కా ధమ్మా లోకం పాలేన్తి. కతమే ద్వే? హిరీ [హిరి (సీ॰ స్యా॰ కం॰ పీ॰)] చ, ఓత్తప్పఞ్చ. ఇమే చే, భిక్ఖవే, ద్వే సుక్కా ధమ్మా లోకం న పాలేయ్యుం, నయిధ పఞ్ఞాయేథ మాతాతి వా మాతుచ్ఛాతి వా మాతులానీతి వా ఆచరియభరియాతి వా గరూనం దారాతి వా. సమ్భేదం లోకో అగమిస్స యథా అజేళకా కుక్కుటసూకరా సోణసిఙ్గాలా [సోణసిగాలా (సీ॰ స్యా॰ కం॰ పీ॰)]. యస్మా చ ఖో, భిక్ఖవే, ఇమే ద్వే సుక్కా ధమ్మా లోకం పాలేన్తి తస్మా పఞ్ఞాయతి మాతాతి వా మాతుచ్ఛాతి వా మాతులానీతి వా ఆచరియభరియాతి వా గరూనం దారాతి వా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యేసం చే హిరిఓత్తప్పం, సబ్బదా చ న విజ్జతి;
వోక్కన్తా సుక్కమూలా తే, జాతిమరణగామినో.

“యేసఞ్చ హిరిఓత్తప్పం, సదా సమ్మా ఉపట్ఠితా;
విరూళ్హబ్రహ్మచరియా తే, సన్తో ఖీణపునబ్భవా”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఞ్చమం.

౬. అజాతసుత్తం

౪౩. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“అత్థి, భిక్ఖవే , అజాతం అభూతం అకతం అసఙ్ఖతం. నో చేతం, భిక్ఖవే, అభవిస్స అజాతం అభూతం అకతం అసఙ్ఖతం, నయిధ జాతస్స భూతస్స కతస్స సఙ్ఖతస్స నిస్సరణం పఞ్ఞాయేథ. యస్మా చ ఖో, భిక్ఖవే, అత్థి అజాతం అభూతం అకతం అసఙ్ఖతం, తస్మా జాతస్స భూతస్స కతస్స సఙ్ఖతస్స నిస్సరణం పఞ్ఞాయతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“జాతం భూతం సముప్పన్నం, కతం సఙ్ఖతమద్ధువం;

జరామరణసఙ్ఘాటం, రోగనీళం [రోగనిడ్డం (సీ॰)] పభఙ్గురం [పభఙ్గునం (క॰ సీ॰ క॰), పభఙ్గుణం (స్యా॰)].

“ఆహారనేత్తిప్పభవం, నాలం తదభినన్దితుం;
తస్స నిస్సరణం సన్తం, అతక్కావచరం ధువం.

“అజాతం అసముప్పన్నం, అసోకం విరజం పదం;
నిరోధో దుక్ఖధమ్మానం, సఙ్ఖారూపసమో సుఖో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఛట్ఠం.

౭. నిబ్బానధాతుసుత్తం

౪౪. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వేమా, భిక్ఖవే, నిబ్బానధాతుయో. కతమే ద్వే? సఉపాదిసేసా చ నిబ్బానధాతు, అనుపాదిసేసా చ నిబ్బానధాతు.

“కతమా చ, భిక్ఖవే, సఉపాదిసేసా నిబ్బానధాతు? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అరహం హోతి ఖీణాసవో వుసితవా కతకరణీయో ఓహితభారో అనుప్పత్తసదత్థో పరిక్ఖీణభవసంయోజనో సమ్మదఞ్ఞా విముత్తో. తస్స తిట్ఠన్తేవ పఞ్చిన్ద్రియాని యేసం అవిఘాతత్తా [అవిగతత్తా (సీ॰ అట్ఠ॰)] మనాపామనాపం పచ్చనుభోతి, సుఖదుక్ఖం పటిసంవేదేతి . తస్స యో రాగక్ఖయో, దోసక్ఖయో, మోహక్ఖయో – అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, సఉపాదిసేసా నిబ్బానధాతు.

“కతమా చ, భిక్ఖవే, అనుపాదిసేసా నిబ్బానధాతు? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అరహం హోతి ఖీణాసవో వుసితవా కతకరణీయో ఓహితభారో అనుప్పత్తసదత్థో పరిక్ఖీణభవసంయోజనో సమ్మదఞ్ఞా విముత్తో. తస్స ఇధేవ, భిక్ఖవే, సబ్బవేదయితాని అనభినన్దితాని సీతి భవిస్సన్తి [సీతీభవిస్సన్తి (?)]. అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, అనుపాదిసేసా నిబ్బానధాతు. ఇమా ఖో, భిక్ఖవే, ద్వే నిబ్బానధాతుయో”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“దువే ఇమా చక్ఖుమతా పకాసితా, నిబ్బానధాతూ అనిస్సితేన తాదినా;
ఏకా హి ధాతు ఇధ దిట్ఠధమ్మికా, సఉపాదిసేసా భవనేత్తిసఙ్ఖయా;
అనుపాదిసేసా పన సమ్పరాయికా, యమ్హి నిరుజ్ఝన్తి భవాని సబ్బసో.

“యే ఏతదఞ్ఞాయ పదం అసఙ్ఖతం, విముత్తచిత్తా భవనేత్తిసఙ్ఖయా;
తే ధమ్మసారాధిగమా ఖయే రతా, పహంసు తే సబ్బభవాని తాదినో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. సత్తమం.

౮. పటిసల్లానసుత్తం

౪౫. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“పటిసల్లానారామా [పటిసల్లానారామా (క.)], భిక్ఖవే, విహరథ పటిసల్లానరతా, అజ్ఝత్తం చేతోసమథమనుయుత్తా, అనిరాకతజ్ఝానా, విపస్సనాయ సమన్నాగతా, బ్రూహేతా సుఞ్ఞాగారానం . పటిసల్లానారామానం, భిక్ఖవే, విహరతం పటిసల్లానరతానం అజ్ఝత్తం చేతోసమథమనుయుత్తానం అనిరాకతమజ్ఝానానం విపస్సనాయ సమన్నాగతానం బ్రూహేతానం సుఞ్ఞాగారానం ద్విన్నం ఫలానం అఞ్ఞతరం ఫలం పాటికఙ్ఖం – దిట్ఠేవ ధమ్మే అఞ్ఞా, సతి వా ఉపాదిసేసే అనాగామితా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యే సన్తచిత్తా నిపకా, సతిమన్తో చ [సతిమన్తోవ (సీ. క.)] ఝాయినో;
సమ్మా ధమ్మం విపస్సన్తి, కామేసు అనపేక్ఖినో.

“అప్పమాదరతా సన్తా, పమాదే భయదస్సినో;
అభబ్బా పరిహానాయ, నిబ్బానస్సేవ సన్తికే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. అట్ఠమం.

౯. సిక్ఖానిసంససుత్తం

౪౬. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“సిక్ఖానిసంసా , భిక్ఖవే, విహరథ పఞ్ఞుత్తరా విముత్తిసారా సతాధిపతేయ్యా. సిక్ఖానిసంసానం, భిక్ఖవే, విహరతం పఞ్ఞుత్తరానం విముత్తిసారానం సతాధిపతేయ్యానం ద్విన్నం ఫలానం అఞ్ఞతరం ఫలం పాటికఙ్ఖం – దిట్ఠేవ ధమ్మే అఞ్ఞా, సతి వా ఉపాదిసేసే అనాగామితా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“పరిపుణ్ణసిక్ఖం [పరిపుణ్ణసేఖం (సీ.), పరిపుణ్ణసేక్ఖం (స్యా.)] అపహానధమ్మం, పఞ్ఞుత్తరం జాతిఖయన్తదస్సిం;
తం వే మునిం అన్తిమదేహధారిం, మారఞ్జహం బ్రూమి జరాయ పారగుం.

“తస్మా సదా ఝానరతా సమాహితా, ఆతాపినో జాతిఖయన్తదస్సినో;
మారం ససేనం అభిభుయ్య భిక్ఖవో, భవథ జాతిమరణస్స పారగా”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. నవమం.

౧౦. జాగరియసుత్తం

౪౭. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“జాగరో చస్స, భిక్ఖవే, భిక్ఖు విహరేయ్య సతో సమ్పజానో సమాహితో పముదితో విప్పసన్నో చ తత్థ కాలవిపస్సీ చ కుసలేసు ధమ్మేసు. జాగరస్స, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో విహరతో సతస్స సమ్పజానస్స సమాహితస్స పముదితస్స విప్పసన్నస్స తత్థ కాలవిపస్సినో కుసలేసు ధమ్మేసు ద్విన్నం ఫలానం అఞ్ఞతరం ఫలం పాటికఙ్ఖం – దిట్ఠేవ ధమ్మే అఞ్ఞా, సతి వా ఉపాదిసేసే అనాగామితా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“జాగరన్తా సుణాథేతం, యే సుత్తా తే పబుజ్ఝథ;
సుత్తా జాగరితం సేయ్యో, నత్థి జాగరతో భయం.

“యో జాగరో చ సతిమా సమ్పజానో, సమాహితో ముదితో విప్పసన్నో చ;
కాలేన సో సమ్మా ధమ్మం పరివీమంసమానో, ఏకోదిభూతో విహనే తమం సో.

“తస్మా హవే జాగరియం భజేథ, ఆతాపీ భిక్ఖు నిపకో ఝానలాభీ;
సంయోజనం జాతిజరాయ ఛేత్వా, ఇధేవ సమ్బోధిమనుత్తరం ఫుసే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దసమం.

౧౧. ఆపాయికసుత్తం

౪౮. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వేమే, భిక్ఖవే, ఆపాయికా నేరయికా ఇదమప్పహాయ. కతమే ద్వే? యో చ అబ్రహ్మచారీ బ్రహ్మచారిపటిఞ్ఞో, యో చ పరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం చరన్తం అమూలకేన అబ్రహ్మచరియేన అనుద్ధంసేతి. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, ద్వే ఆపాయికా నేరయికా ఇదమప్పహాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“అభూతవాదీ నిరయం ఉపేతి, యో వాపి కత్వా న కరోమి చాహ;
ఉభోపి తే పేచ్చ సమా భవన్తి, నిహీనకమ్మా మనుజా పరత్థ.

“కాసావకణ్ఠా బహవో, పాపధమ్మా అసఞ్ఞతా;
పాపా పాపేహి కమ్మేహి, నిరయం తే ఉపపజ్జరే.

“సేయ్యో అయోగుళో భుత్తో, తత్తో అగ్గిసిఖూపమో;
యఞ్చే భుఞ్జేయ్య దుస్సీలో, రట్ఠపిణ్డమసఞ్ఞతో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఏకాదసమం.

౧౨. దిట్ఠిగతసుత్తం

౪౯. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వీహి, భిక్ఖవే, దిట్ఠిగతేహి పరియుట్ఠితా దేవమనుస్సా ఓలీయన్తి ఏకే, అతిధావన్తి ఏకే; చక్ఖుమన్తో చ పస్సన్తి.

“కథఞ్చ, భిక్ఖవే, ఓలీయన్తి ఏకే? భవారామా, భిక్ఖవే, దేవమనుస్సా భవరతా భవసమ్ముదితా తేసం భవనిరోధాయ ధమ్మే దేసియమానే చిత్తం న పక్ఖన్దతి న పసీదతి న సన్తిట్ఠతి నాధిముచ్చతి. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, ఓలీయన్తి ఏకే.

“కథఞ్చ , భిక్ఖవే, అతిధావన్తి ఏకే? భవేనేవ ఖో పనేకే అట్టీయమానా హరాయమానా జిగుచ్ఛమానా విభవం అభినన్దన్తి – యతో కిర, భో, అయం అత్తా [సత్తో (సీ॰ క॰)] కాయస్స భేదా పరం మరణా ఉచ్ఛిజ్జతి వినస్సతి న హోతి పరం మరణా; ఏతం సన్తం ఏతం పణీతం ఏతం యాథావన్తి. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, అతిధావన్తి ఏకే.

“కథఞ్చ, భిక్ఖవే, చక్ఖుమన్తో పస్సన్తి? ఇధ భిక్ఖు భూతం భూతతో పస్సతి; భూతం భూతతో దిస్వా భూతస్స నిబ్బిదాయ విరాగాయ నిరోధాయ పటిపన్నో హోతి. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, చక్ఖుమన్తో పస్సన్తీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యే [యో (స్యా॰ క॰)] భూతం భూతతో దిస్వా, భూతస్స చ అతిక్కమం;
యథాభూతే విముచ్చన్తి, భవతణ్హా పరిక్ఖయా.

“స వే [సచే (క॰ సీ॰ స్యా॰ పీ॰)] భూతపరిఞ్ఞో, సో వీతతణ్హో భవాభవే;
భూతస్స విభవా భిక్ఖు, నాగచ్ఛతి పునబ్భవ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ద్వాదసమం.

దుతియో వగ్గో నిట్ఠితో.

తస్సుద్దానం –

ద్వే ఇన్ద్రియా ద్వే తపనీయా, సీలేన అపరే దువే;
అనోత్తాపీ కుహనా ద్వే చ, సంవేజనీయేన తే దస.

వితక్కా దేసనా విజ్జా, పఞ్ఞా ధమ్మేన పఞ్చమం;
అజాతం ధాతుసల్లానం, సిక్ఖా జాగరియేన చ;
అపాయదిట్ఠియా చేవ [యేవ (సీ॰ స్యా॰)], బావీసతి పకాసితాతి.

దుకనిపాతో నిట్ఠితో.

౩. తికనిపాతో

౧. పఠమవగ్గో

౧. మూలసుత్తం

౫౦. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తీణిమాని, భిక్ఖవే, అకుసలమూలాని. కతమాని తీణి? లోభో అకుసలమూలం, దోసో అకుసలమూలం, మోహో అకుసలమూలం – ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, తీణి అకుసలమూలానీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“లోభో దోసో చ మోహో చ, పురిసం పాపచేతసం;
హింసన్తి అత్తసమ్భూతా, తచసారంవ సమ్ఫల”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఠమం.

౨. ధాతుసుత్తం

౫౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తిస్సో ఇమా, భిక్ఖవే, ధాతుయో. కతమా తిస్సో? రూపధాతు, అరూపధాతు, నిరోధధాతు – ఇమా ఖో, భిక్ఖవే, తిస్సో ధాతుయో”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“రూపధాతుం [రూపధాతు (సబ్బత్థ)] పరిఞ్ఞాయ, అరూపేసు అసణ్ఠితా;
నిరోధే యే విముచ్చన్తి, తే జనా మచ్చుహాయినో.

“కాయేన అమతం ధాతుం, ఫుసయిత్వా [ఫుస్సయిత్వా (స్యా॰), ఫస్సయిత్వా (పీ॰)] నిరూపధిం;
ఉపధిప్పటినిస్సగ్గం, సచ్ఛికత్వా అనాసవో;
దేసేతి సమ్మాసమ్బుద్ధో, అసోకం విరజం పద”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దుతియం.

౩. పఠమవేదనాసుత్తం

౫౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తిస్సో ఇమా, భిక్ఖవే, వేదనా. కతమా తిస్సో? సుఖా వేదనా, దుక్ఖా వేదనా, అదుక్ఖమసుఖా వేదనా –

ఇమా ఖో, భిక్ఖవే, తిస్సో వేదనా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సమాహితో సమ్పజానో, సతో బుద్ధస్స సావకో;
వేదనా చ పజానాతి, వేదనానఞ్చ సమ్భవం.

“యత్థ చేతా నిరుజ్ఝన్తి, మగ్గఞ్చ ఖయగామినం;
వేదనానం ఖయా భిక్ఖు, నిచ్ఛాతో పరినిబ్బుతో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తతియం.

౪. దుతియవేదనాసుత్తం

౫౩. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తిస్సో ఇమా , భిక్ఖవే, వేదనా. కతమా తిస్సో? సుఖా వేదనా, దుక్ఖా వేదనా, అదుక్ఖమసుఖా వేదనా. సుఖా, భిక్ఖవే, వేదనా దుక్ఖతో దట్ఠబ్బా; దుక్ఖా వేదనా సల్లతో దట్ఠబ్బా; అదుక్ఖమసుఖా వేదనా అనిచ్చతో దట్ఠబ్బా. యతో ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో సుఖా వేదనా దుక్ఖతో దిట్ఠా హోతి, దుక్ఖా వేదనా సల్లతో దిట్ఠా హోతి, అదుక్ఖమసుఖా వేదనా అనిచ్చతో దిట్ఠా హోతి; అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, ‘భిక్ఖు అరియో సమ్మద్దసో అచ్ఛేచ్ఛి [అచ్ఛేజ్జి (సీ. పీ.), అచ్ఛిజ్జి (క.)], తణ్హం, వివత్తయి [వావత్తయి (సీ. అట్ఠ.)] సంయోజనం, సమ్మా మానాభిసమయా అన్తమకాసి దుక్ఖస్సా’”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యో సుఖం దుక్ఖతో అద్ద [దక్ఖి (సీ. పీ. క.), అదక్ఖి (స్యా.)], దుక్ఖమద్దక్ఖి సల్లతో;
అదుక్ఖమసుఖం సన్తం, అదక్ఖి నం అనిచ్చతో.

“స వే సమ్మద్దసో భిక్ఖు, యతో తత్థ విముచ్చతి;
అభిఞ్ఞావోసితో సన్తో, స వే యోగాతిగో మునీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. చతుత్థం.

౫. పఠమఏసనాసుత్తం

౫౪. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తిస్సో ఇమా, భిక్ఖవే, ఏసనా. కతమా తిస్సో? కామేసనా, భవేసనా, బ్రహ్మచరియేసనా – ఇమా ఖో, భిక్ఖవే, తిస్సో ఏసనా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సమాహితో సమ్పజానో, సతో బుద్ధస్స సావకో;
ఏసనా చ పజానాతి, ఏసనానఞ్చ సమ్భవం.

“యత్థ చేతా నిరుజ్ఝన్తి, మగ్గఞ్చ ఖయగామినం;

ఏసనానం ఖయా భిక్ఖు, నిచ్ఛాతో పరినిబ్బుతో"తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఞ్చమం.

౬. దుతియఏసనాసుత్తం

౫౫. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

"తిస్సో ఇమా, భిక్ఖవే, ఏసనా. కతమా తిస్సో? కామేసనా, భవేసనా, బ్రహ్మచరియేసనా – ఇమా ఖో, భిక్ఖవే, తిస్సో ఏసనా"తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

"కామేసనా భవేసనా, బ్రహ్మచరియేసనా సహ;
ఇతి సచ్చపరామాసో, దిట్ఠిట్ఠానా సముస్సయా.

"సబ్బరాగవిరత్తస్స, తణ్హక్ఖయవిముత్తినో;
ఏసనా పటినిస్సట్ఠా, దిట్ఠిట్ఠానా సమూహతా;
ఏసనానం ఖయా భిక్ఖు, నిరాసో అకథంకథీ"తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఛట్ఠం.

౭. పఠమఆసవసుత్తం

౫౬. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

"తయోమే, భిక్ఖవే, ఆసవా. కతమే తయో? కామాసవో, భవాసవో, అవిజ్జాసవో – ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో ఆసవా"తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

"సమాహితో సమ్పజానో, సతో బుద్ధస్స సావకో;
ఆసవే చ పజానాతి, ఆసవానఞ్చ సమ్భవం.

"యత్థ చేతా నిరుజ్ఝన్తి, మగ్గఞ్చ ఖయగామినం;
ఆసవానం ఖయా భిక్ఖు, నిచ్ఛాతో పరినిబ్బుతో"తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. సత్తమం.

౮. దుతియఆసవసుత్తం

౫౭. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తయోమే, భిక్ఖవే, ఆసవా. కతమే తయో? కామాసవో, భవాసవో, అవిజ్జాసవో – ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో ఆసవా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యస్స కామాసవో ఖీణో, అవిజ్జా చ విరాజితా;
భవాసవో పరిక్ఖీణో, విప్పముత్తో నిరూపధి;
ధారేతి అన్తిమం దేహం, జేత్వా మారం సవాహిని”న్తి [సవాహనన్తి (బహూసు)].

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. అట్ఠమం.

౯. తణ్హాసుత్తం

౫౮. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తిస్సో ఇమా, భిక్ఖవే, తణ్హా. కతమా తిస్సో? కామతణ్హా, భవతణ్హా, విభవతణ్హా – ఇమా ఖో, భిక్ఖవే, తిస్సో తణ్హా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“తణ్హాయోగేన సంయుత్తా, రత్తచిత్తా భవాభవే;
తే యోగయుత్తా మారస్స, అయోగక్ఖేమినో జనా;
సత్తా గచ్ఛన్తి సంసారం, జాతీమరణగామినో.

“యే చ తణ్హం పహన్త్వాన, వీతతణ్హా [నిక్కణ్హా చ (సీ. క.)] భవాభవే;
తే వే [తే చ (సీ. పీ. క.)] పారఙ్గతా [పారగతా (క. సీ. స్యా.)] లోకే, యే పత్తా ఆసవక్ఖయ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. నవమం.

౧౦. మారధేయ్యసుత్తం

౫౯. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తీహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో భిక్ఖు అతిక్కమ్మ మారధేయ్యం ఆదిచ్చోవ విరోచతి. కతమేహి తీహి? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అసేఖేన సీలక్ఖన్ధేన సమన్నాగతో హోతి, అసేఖేన సమాధిక్ఖన్ధేన సమన్నాగతో హోతి, అసేఖేన పఞ్ఞాక్ఖన్ధేన సమన్నాగతో హోతి – ఇమేహి ఖో, భిక్ఖవే, తీహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో భిక్ఖు అతిక్కమ్మ మారధేయ్యం ఆదిచ్చోవ విరోచతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సీలం సమాధి పఞ్ఞా చ, యస్స ఏతే సుభావితా;
అతిక్కమ్మ మారధేయ్యం, ఆదిచ్చోవ విరోచతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దసమం.

పఠమో వగ్గో నిట్ఠితో.

తస్సుద్దానం –

మూలధాతు అథ వేదనా దువే, ఏసనా చ దువే ఆసవా దువే;

తణ్హాతో చ అథ [తణ్హాతో అథ (స్యా॰)] మారధేయ్యతో, వగ్గమాహు పఠమన్తి ముత్తమన్తి.

౨. దుతియవగ్గో

౧. పుఞ్ఞకిరియవత్థుసుత్తం

౬౦. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తీణిమాని, భిక్ఖవే, పుఞ్ఞకిరియవత్థూని. కతమాని తీణి? దానమయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు, సీలమయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు, భావనామయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు – ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, తీణి పుఞ్ఞకిరియవత్థూనీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“పుఞ్ఞమేవ సో సిక్ఖేయ్య, ఆయతగ్గం సుఖుద్రయం;
దానఞ్చ సమచరియఞ్చ, మేత్తచిత్తఞ్చ భావయే.

“ఏతే ధమ్మే భావయిత్వా, తయో సుఖసముద్దయే;
అబ్యాపజ్ఝం సుఖం లోకం, పణ్డితో ఉపపజ్జతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఠమం.

౨. చక్ఖుసుత్తం

౬౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తీణిమాని, భిక్ఖవే, చక్ఖూని. కతమాని తీణి? మంసచక్ఖు, దిబ్బచక్ఖు, పఞ్ఞాచక్ఖు – ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, తీణి చక్ఖూనీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“మంసచక్ఖు దిబ్బచక్ఖు, పఞ్ఞాచక్ఖు అనుత్తరం;
ఏతాని తీణి చక్ఖూని, అక్ఖాసి పురిసుత్తమో.

“మంసచక్ఖుస్స ఉప్పాదో, మగ్గో దిబ్బస్స చక్ఖునో;
యతో ఞాణం ఉదపాది, పఞ్ఞాచక్ఖు అనుత్తరం;
యస్స చక్ఖుస్స పటిలాభా, సబ్బదుక్ఖా పముచ్చతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దుతియం.

౩. ఇన్ద్రియసుత్తం

౬౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తీణిమాని, భిక్ఖవే, ఇన్ద్రియాని. కతమాని తీణి? అనఞ్ఞాతఞ్ఞస్సామీతిన్ద్రియం, అఞ్ఞిన్ద్రియం, అఞ్ఞాతావిన్ద్రియం – ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, తీణి ఇన్ద్రియానీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సేఖస్స సిక్ఖమానస్స, ఉజుమగ్గానుసారినో;
ఖయస్మిం పఠమం ఞాణం, తతో అఞ్ఞా అనన్తరా.

“తతో అఞ్ఞా విముత్తస్స, ఞాణం వే హోతి తాదినో;
అకుప్పా మే విముత్తీతి, భవసంయోజనక్ఖయా.

“స వే [సచే (సీ॰ స్యా॰)] ఇన్ద్రియసమ్పన్నో, సన్తో సన్తిపదే రతో;
ధారేతి అన్తిమం దేహం, జేత్వా మారం సవాహిని”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తతియం.

౪. అద్ధాసుత్తం

౬౩. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తయోమే, భిక్ఖవే, అద్ధా. కతమే తయో? అతీతో అద్ధా, అనాగతో అద్ధా, పచ్చుప్పన్నో అద్ధా – ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో అద్ధా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“అక్ఖేయ్యసఞ్ఞినో సత్తా, అక్ఖేయ్యస్మిం పతిట్ఠితా;
అక్ఖేయ్యం అపరిఞ్ఞాయ, యోగమాయన్తి మచ్చునో.

“అక్ఖేయ్యఞ్చ పరిఞ్ఞాయ, అక్ఖాతారం న మఞ్ఞతి;
ఫుట్ఠో విమోక్ఖో మనసా, సన్తిపదమనుత్తరం.

“స వే [సచే (క॰)] అక్ఖేయ్యసమ్పన్నో, సన్తో సన్తిపదే రతో;
సఙ్ఖాయసేవీ ధమ్మట్ఠో, సఙ్ఖ్యం నోపేతి వేదగూ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. చతుత్థం.

౫. దుచ్చరితసుత్తం

౬౪. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తీణిమాని, భిక్ఖవే, దుచ్చరితాని. కతమాని తీణి? కాయదుచ్చరితం, వచీదుచ్చరితం, మనోదుచ్చరితం – ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, తీణి దుచ్చరితానీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“కాయదుచ్చరితం కత్వా, వచీదుచ్చరితాని చ;
మనోదుచ్చరితం కత్వా, యఞ్చఞ్ఞం దోససంహితం.

“అకత్వా కుసలం కమ్మం, కత్వానాకుసలం బహుం;
కాయస్స భేదా దుప్పఞ్ఞో, నిరయం సోపపజ్జతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఞ్చమం.

౬. సుచరితసుత్తం

౬౫. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తీణిమాని, భిక్ఖవే, సుచరితాని. కతమాని తీణి? కాయసుచరితం, వచీసుచరితం, మనోసుచరితం – ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, తీణి సుచరితానీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“కాయదుచ్చరితం హిత్వా, వచీదుచ్చరితాని చ;
మనోదుచ్చరితం హిత్వా, యఞ్చఞ్ఞం దోససంహితం.

“అకత్వాకుసలం కమ్మం, కత్వాన కుసలం బహుం;
కాయస్స భేదా సప్పఞ్ఞో, సగ్గం సో ఉపపజ్జతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఛట్ఠం.

౭. సోచేయ్యసుత్తం

౬౬. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తీణిమాని, భిక్ఖవే, సోచేయ్యాని. కతమాని తీణి? కాయసోచేయ్యం, వచీసోచేయ్యం, మనోసోచేయ్యం – ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, తీణి సోచేయ్యానీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“కాయసుచిం వచీసుచిం [వాచాసుచిం (క॰)], చేతోసుచిమనాసవం;
సుచిం సోచేయ్యసమ్పన్నం, ఆహు సబ్బప్పహాయిన”న్తి [ఆహు నిన్హాతపాపకన్తి (అ॰ ని॰ ౩.౧౨౨) యుత్తతరం].

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. సత్తమం.

౮. మోనేయ్యసుత్తం

౬౭. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తీణిమాని, భిక్ఖవే, మోనేయ్యాని. కతమాని తీణి? కాయమోనేయ్యం, వచీమోనేయ్యం, మనోమోనేయ్యం – ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, తీణి మోనేయ్యానీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“కాయమునిం వచీమునిం, మనోమునిమనాసవం;

మునిం మోనేయ్యసమ్పన్నం, ఆహు నిన్హాతపాపక”న్తి [ఆహు సబ్బప్పహాయిన న్తి (అ. ని. ౩.౧౨౩)].

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. అట్ఠమం.

౯. పఠమరాగసుత్తం

౬౮. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“యస్స కస్సచి, భిక్ఖవే, రాగో అప్పహీనో, దోసో అప్పహీనో, మోహో అప్పహీనో – అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, ‘బద్ధో [బన్ధో (బహూసు)] మారస్స పటిముక్కస్స మారపాసో యథాకామకరణీయో [యథా కామకరణీయో చ (సీ. స్యా. పీ. క.)] పాపిమతో’. యస్స కస్సచి, భిక్ఖవే, రాగో పహీనో, దోసో పహీనో, మోహో పహీనో – అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, ‘అబద్ధో మారస్స ఓముక్కస్స మారపాసో న యథా కామకరణీయో [న యథాకామకరణీయో చ (స్యా.)] పాపిమతో’”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యస్స రాగో చ దోసో చ, అవిజ్జా చ విరాజితా;

తం భావితత్తఞ్ఞతరం, బ్రహ్మభూతం తథాగతం;

బుద్ధం వేరభయాతీతం, ఆహు సబ్బప్పహాయిన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. నవమం.

౧౦. దుతియరాగసుత్తం

౬౯. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“యస్స కస్సచి, భిక్ఖవే, భిక్ఖుస్స వా భిక్ఖునియా వా రాగో అప్పహీనో, దోసో అప్పహీనో, మోహో అప్పహీనో – అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, న ‘అతరి [అతిణ్ణో (క. సీ. క.)] సముద్దం సఊమిం సవీచిం సావట్టం సగహం సరక్ఖసం’. యస్స కస్సచి, భిక్ఖవే, భిక్ఖుస్స వా భిక్ఖునియా వా రాగో పహీనో, దోసో పహీనో, మోహో పహీనో – అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, ‘అతరి సముద్దం సఊమిం సవీచిం సావట్టం సగహం సరక్ఖసం, తిణ్ణో పారఙ్గతో [పారగతో (సీ. అట్ఠ. స్యా.)] థలే తిట్ఠతి బ్రాహ్మణో’”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యస్స రాగో చ దోసో చ, అవిజ్జా చ విరాజితా;
సోమం సముద్దం సగహం సరక్ఖసం, సఊమిభయం దుత్తరం అచ్చతారి.

“సఙ్గాతిగో మచ్చుజహో నిరూపధి, పహాసి దుక్ఖం అపునబ్భవాయ;
అత్థఙ్గతో సో న పమాణమేతి, అమోహయి మచ్చురాజన్తి బ్రూమీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దసమం.

దుతియో వగ్గో నిట్ఠితో.

తస్సుద్దానం –

పుఞ్ఞం చక్ఖు అథ ఇన్ద్రియాని [అత్థిన్ద్రియా (స్యా॰)], అద్ధా చ చరితం దువే సోచి [సుచి (స్యా॰)];
మునో [మునే (స్యా॰)] అథ రాగదువే, పున వగ్గమాహు దుతియముత్తమన్తి.

౩. తతియవగ్గో

౧. మిచ్ఛాదిట్ఠికసుత్తం

౭౦. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“దిట్ఠా మయా, భిక్ఖవే, సత్తా కాయదుచ్చరితేన సమన్నాగతా వచీదుచ్చరితేన సమన్నాగతా మనోదుచ్చరితేన సమన్నాగతా అరియానం ఉపవాదకా మిచ్ఛాదిట్ఠికా మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మసమాదానా. తే కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా.

“తం ఖో పనాహం, భిక్ఖవే, నాఞ్ఞస్స సమణస్స వా బ్రాహ్మణస్స వా సుత్వా వదామి. దిట్ఠా మయా, భిక్ఖవే, సత్తా కాయదుచ్చరితేన సమన్నాగతా వచీదుచ్చరితేన సమన్నాగతా మనోదుచ్చరితేన సమన్నాగతా అరియానం ఉపవాదకా మిచ్ఛాదిట్ఠికా మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మసమాదానా. తే కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా. అపి చ, భిక్ఖవే, యదేవ సామం ఞాతం సామం దిట్ఠం సామం విదితం తదేవాహం వదామి.

“దిట్ఠా మయా, భిక్ఖవే, సత్తా కాయదుచ్చరితేన సమన్నాగతా వచీదుచ్చరితేన సమన్నాగతా మనోదుచ్చరితేన సమన్నాగతా అరియానం ఉపవాదకా మిచ్ఛాదిట్ఠికా మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మసమాదానా. తే కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“మిచ్ఛా మనం పణిధాయ, మిచ్ఛా వాచఞ్చ భాసియ [మిచ్చా వాచం అభాసియ (సబ్బత్థ)];
మిచ్ఛా కమ్మాని కత్వాన, కాయేన ఇధ పుగ్గలో.

“అప్పస్సుతాపుఞ్ఞకరో [అప్పస్సుతోపుఞ్ఞకరో (సీ॰), అప్పస్సుతో అపుఞ్ఞకరో (స్యా॰ పీ॰)], అప్పస్మిం ఇధ జీవితే;

కాయస్స భేదా దుప్పఞ్ఞో, నిరయం సోపపజ్జతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఠమం.

౨. సమ్మాదిట్ఠికసుత్తం

౭౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“దిట్ఠా మయా, భిక్ఖవే, సత్తా కాయసుచరితేన సమన్నాగతా వచీసుచరితేన సమన్నాగతా మనోసుచరితేన సమన్నాగతా అరియానం అనుపవాదకా సమ్మాదిట్ఠికా సమ్మాదిట్ఠికమ్మసమాదానా. తే కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపన్నా.

“తం ఖో పనాహం, భిక్ఖవే, నాఞ్ఞస్స సమణస్స వా బ్రాహ్మణస్స వా సుత్వా వదామి. దిట్ఠా మయా , భిక్ఖవే, సత్తా కాయసుచరితేన సమన్నాగతా వచీసుచరితేన సమన్నాగతా మనోసుచరితేన సమన్నాగతా అరియానం అనుపవాదకా సమ్మాదిట్ఠికా సమ్మాదిట్ఠికమ్మసమాదానా. తే కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపన్నా. అపి చ, భిక్ఖవే, యదేవ సామం ఞాతం సామం దిట్ఠం సామం విదితం తదేవాహం వదామి.

“దిట్ఠా మయా, భిక్ఖవే, సత్తా కాయసుచరితేన సమన్నాగతా వచీసుచరితేన సమన్నాగతా మనోసుచరితేన సమన్నాగతా అరియానం అనుపవాదకా సమ్మాదిట్ఠికా సమ్మాదిట్ఠికమ్మసమాదానా. తే కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపన్నా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సమ్మా మనం పణిధాయ, సమ్మా వాచఞ్చ భాసియ [సమ్మా వాచం అభాసియ (సబ్బత్థ)];

సమ్మా కమ్మాని కత్వాన, కాయేన ఇధ పుగ్గలో.

“బహుస్సుతో పుఞ్ఞకరో, అప్పస్మిం ఇధ జీవితే;

కాయస్స భేదా సప్పఞ్ఞో, సగ్గం సో ఉపపజ్జతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దుతియం.

౩. నిస్సరణియసుత్తం

౭౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తిస్సో ఇమా, భిక్ఖవే, నిస్సరణియా [నిస్సారణీయా (అ॰ ని॰ ౫.౨౦౦)] ధాతుయో. కతమా తిస్సో? కామానమేతం నిస్సరణం యదిదం నేక్ఖమ్మం, రూపానమేతం నిస్సరణం యదిదం ఆరుప్పం, యం ఖో పన కిఞ్చి భూతం సఙ్ఖతం

పటిచ్చసముప్పన్నం నిరోధో తస్స నిస్సరణం – ఇమా ఖో, భిక్ఖవే, తిస్సో నిస్సరణియా ధాతుయో’’తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

‘‘కామనిస్సరణం ఞత్వా, రూపానఞ్చ అతిక్కమం;
సబ్బసఙ్ఖారసమథం, ఫుసం ఆతాపి సబ్బదా.

‘‘స వే సమ్మద్దసో భిక్ఖు, యతో తత్థ విముచ్చతి;
అభిఞ్ఞావోసితో సన్తో, స వే యోగాతిగో మునీ’’తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తతియం.

౪. సన్తతరసుత్తం

౭౩. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

‘‘రూపేహి, భిక్ఖవే, అరూపా [ఆరుప్పా (సీ.)] సన్తతరా, అరూపేహి నిరోధో సన్తతరో’’తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

‘‘యే చ రూపూపగా సత్తా, యే చ అరూపట్ఠాయినో [ఆరుప్పట్ఠాయినో (సీ.)];
నిరోధం అప్పజానన్తా, ఆగన్తారో పునబ్భవం.

‘‘యే చ రూపే పరిఞ్ఞాయ, అరూపేసు అసణ్ఠితా;
నిరోధే యే విముచ్చన్తి, తే జనా మచ్చుహాయినో.

‘‘కాయేన అమతం ధాతుం, ఫుసయిత్వా నిరూపధిం;
ఉపధిప్పటినిస్సగ్గం, సచ్ఛికత్వా అనాసవో;
దేసేతి సమ్మాసమ్బుద్ధో, అసోకం విరజం పద’’న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. చతుత్థం.

౫. పుత్తసుత్తం

౭౪. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

‘‘తయోమే, భిక్ఖవే, పుత్తా సన్తో సంవిజ్జమానా లోకస్మిం. కతమే తయో? అతిజాతో, అనుజాతో, అవజాతోతి.

‘‘కథఞ్చ , భిక్ఖవే, పుత్తో అతిజాతో హోతి? ఇధ, భిక్ఖవే, పుత్తస్స మాతాపితరో హోన్తి న బుద్ధం సరణం గతా, న ధమ్మం సరణం గతా, న సఙ్ఘం సరణం గతా; పాణాతిపాతా అప్పటివిరతా, అదిన్నాదానా అప్పటివిరతా, కామేసుమిచ్ఛాచారా

అప్పటివిరతా, ముసావాదా అప్పటివిరతా, సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా అప్పటివిరతా, దుస్సీలా పాపధమ్మా. పుత్తో చ నేసం హోతి బుద్ధం సరణం గతో, ధమ్మం సరణం గతో, సఙ్ఘం సరణం గతో; పాణాతిపాతా పటివిరతో, అదిన్నాదానా పటివిరతో, కామేసుమిచ్ఛాచారా పటివిరతో, ముసావాదా పటివిరతో, సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా పటివిరతో, సీలవా కల్యాణధమ్మో. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, పుత్తో అతిజాతో హోతి.

“కథఞ్చ , భిక్ఖవే, పుత్తో అనుజాతో హోతి? ఇధ, భిక్ఖవే, పుత్తస్స మాతాపితరో హోన్తి బుద్ధం సరణం గతా, ధమ్మం సరణం గతా, సఙ్ఘం సరణం గతా; పాణాతిపాతా పటివిరతా, అదిన్నాదానా పటివిరతా, కామేసుమిచ్ఛాచారా పటివిరతా, ముసావాదా పటివిరతా, సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా పటివిరతా, సీలవన్తో కల్యాణధమ్మా. పుత్తోపి నేసం హోతి బుద్ధం సరణం గతో, ధమ్మం సరణం గతో, సఙ్ఘం సరణం గతో; పాణాతిపాతా పటివిరతో, అదిన్నాదానా పటివిరతో, కామేసుమిచ్ఛాచారా పటివిరతో, ముసావాదా పటివిరతో, సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా పటివిరతో, సీలవా కల్యాణధమ్మో. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, పుత్తో అనుజాతో హోతి.

“కథఞ్చ , భిక్ఖవే, పుత్తో అవజాతో హోతి? ఇధ, భిక్ఖవే, పుత్తస్స మాతాపితరో హోన్తి బుద్ధం సరణం గతా, ధమ్మం సరణం గతా, సఙ్ఘం సరణం గతా; పాణాతిపాతా పటివిరతా, అదిన్నాదానా పటివిరతా, కామేసుమిచ్ఛాచారా పటివిరతా, ముసావాదా పటివిరతా, సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా పటివిరతా, సీలవన్తో కల్యాణధమ్మా. పుత్తో చ నేసం హోతి న బుద్ధం సరణం గతో, న ధమ్మం సరణం గతో, న సఙ్ఘం సరణం గతో; పాణాతిపాతా అప్పటివిరతో, అదిన్నాదానా అప్పటివిరతో, కామేసుమిచ్ఛాచారా అప్పటివిరతో, ముసావాదా అప్పటివిరతో, సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా అప్పటివిరతో, దుస్సీలో పాపధమ్మో. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, పుత్తో అవజాతో హోతి. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో పుత్తా సన్తో సంవిజ్జమానా లోకస్మి”న్తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“అతిజాతం అనుజాతం, పుత్తమిచ్ఛన్తి పణ్డితా;
అవజాతం న ఇచ్ఛన్తి, యో హోతి కులగన్ధనో.

“ఏతే ఖో పుత్తా లోకస్మిం, యే భవన్తి ఉపాసకా;
సద్ధా సీలేన సమ్పన్నా, వదఞ్ఞూ వీతమచ్ఛరా;
చన్దో అబ్భఘనా ముత్తో, పరిసాసు విరోచరే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఞ్చమం.

౬. అవుట్ఠికసుత్తం

౭౫. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తయోమే, భిక్ఖవే, పుగ్గలా సన్తో సంవిజ్జమానా లోకస్మిం. కతమే తయో? అవుట్ఠికసమో , పదేసవస్సీ, సబ్బత్థాభివస్సీ.

“కథఞ్చ , భిక్ఖవే, పుగ్గలో అవుట్ఠికసమో హోతి? ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చో పుగ్గలో సబ్బేసఞ్ఞేవ న దాతా హోతి, సమణబ్రాహ్మణకపణద్ధికవనిబ్బకయాచకానం [... వణిబ్బకయాచకానం (సీ.)] అన్నం పానం వత్థం యానం మాలాగన్ధవిలేపనం సేయ్యావసథపదీపేయ్యం. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, పుగ్గలో అవుట్ఠికసమో హోతి.

“కథఞ్చ, భిక్ఖవే, పుగ్గలో పదేసవస్సీ హోతి? ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చో పుగ్గలో ఏకచ్చానం దాతా (హోతి) [( ) నత్థి స్యామపోత్థకే], ఏకచ్చానం న దాతా హోతి సమణబ్రాహ్మణకపణద్ధికవనిబ్బకయాచకానం అన్నం పానం వత్థం యానం మాలాగన్ధవిలేపనం సేయ్యావసథపదీపేయ్యం. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, పుగ్గలో పదేసవస్సీ హోతి.

“కథఞ్చ, భిక్ఖవే, పుగ్గలో సబ్బత్థాభివస్సీ హోతి? ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చో పుగ్గలో సబ్బేసంవ దేతి, సమణబ్రాహ్మణకపణద్ధికవనిబ్బకయాచకానం అన్నం పానం వత్థం యానం మాలాగన్ధవిలేపనం సేయ్యావసథపదీపేయ్యం. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, పుగ్గలో సబ్బత్థాభివస్సీ హోతి. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో పుగ్గలా సన్తో సంవిజ్జమానా లోకస్మి”న్తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“న సమణే న బ్రాహ్మణే, న కపణద్ధికవనిబ్బకే;
లద్ధాన సంవిభాజేతి, అన్నం పానఞ్చ భోజనం;
తం వే అవుట్ఠికసమోతి, ఆహు నం పురిసాధమం.

“ఏకచ్చానం న దదాతి, ఏకచ్చానం పవేచ్ఛతి;
తం వే పదేసవస్సీతి, ఆహు మేధావినో జనా.

“సుభిక్ఖవాచో పురిసో, సబ్బభూతానుకమ్పకో;
ఆమోదమానో పకిరేతి, దేథ దేథాతి భాసతి.

“యథాపి మేఘో థనయిత్వా, గజ్జయిత్వా పవస్సతి;
థలం నిన్నఞ్చ పూరేతి, అభిసన్దన్తోవ [అభిసన్దేన్తోవ (?)] వారినా.

“ఏవమేవ ఇధేకచ్చో, పుగ్గలో హోతి తాదిసో;
ధమ్మేన సంహరిత్వాన, ఉట్ఠానాధిగతం ధనం;
తప్పేతి అన్నపానేన, సమ్మా పత్తే వనిబ్బకే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఛట్ఠం.

౭. సుఖపత్థనాసుత్తం

౭౬. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తీణిమాని, భిక్ఖవే, సుఖాని పత్థయమానో సీలం రక్ఖేయ్య పణ్డితో. కతమాని తీణి? పసంసా మే ఆగచ్ఛతూతి [ఆగచ్ఛన్తూతి (స్యా॰)] సీలం రక్ఖేయ్య పణ్డితో, భోగా మే ఉప్పజ్జన్తూతి సీలం రక్ఖేయ్య పణ్డితో, కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జిస్సామీతి సీలం రక్ఖేయ్య పణ్డితో. ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, తీణి సుఖాని పత్థయమానో సీలం రక్ఖేయ్య పణ్డితో”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సీలం రక్ఖేయ్య మేధావీ, పత్థయానో తయో సుఖే;
పసంసం విత్తలాభఞ్చ, పేచ్చ సగ్గే పమోదనం.

“అకరోన్తోపి చే పాపం, కరోన్తముపసేవతి;
సఙ్కియో హోతి పాపస్మిం, అవణ్ణో చస్స రూహతి.

“యాదిసం కురుతే మిత్తం, యాదిసం చూపసేవతి;
స వే తాదిసకో హోతి, సహవాసో హి [సహవాసోపి (సీ॰ క॰)] తాదిసో.

“సేవమానో సేవమానం, సమ్ఫుట్ఠో సమ్ఫుసం పరం;
సరో దిద్ధో కలాపంవ, అలిత్తముపలిమ్పతి;
ఉపలేపభయా [ఉపలిమ్పభయా (క॰)] ధీరో, నేవ పాపసఖా సియా.

“పూతిమచ్ఛం కుసగ్గేన, యో నరో ఉపనయ్హతి;
కుసాపి పూతి వాయన్తి, ఏవం బాలూపసేవనా.

“తగరఞ్చ పలాసేన, యో నరో ఉపనయ్హతి;
పత్తాపి సురభి వాయన్తి, ఏవం ధీరూపసేవనా.

“తస్మా పత్తపుటస్సేవ [పలాసపుటస్సేవ (పీ॰ క॰)], ఞత్వా సమ్పాకమత్తనో;
అసన్తే నుపసేవేయ్య, సన్తే సేవేయ్య పణ్డితో;
అసన్తో నిరయం నేన్తి, సన్తో పాపేన్తి సుగ్గతి”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. సత్తమం.

౮. భిదురసుత్తం

౭౭. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“భిదురాయం [భిన్దన్తాయం (స్యా॰ పీ॰ క॰)], భిక్ఖవే, కాయో, విఞ్ఞాణం విరాగధమ్మం, సబ్బే ఉపధీ అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“కాయఞ్చ భిదురం [భిన్దన్తం (స్యా. పీ. క.)] ఞత్వా, విఞ్ఞాణఞ్చ విరాగునం [విరాగికం (క. సీ.), పభఙ్గుణం (స్యా.)];
ఉపధీసు భయం దిస్వా, జాతిమరణమచ్చగా;
సమ్పత్వా పరమం సన్తిం, కాలం కఙ్ఖతి భావితత్తో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. అట్ఠమం.

౯. ధాతుసోసంసన్దనసుత్తం

౭౮. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ధాతుసో, భిక్ఖవే, సత్తా సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దన్తి సమేన్తి. హీనాధిముత్తికా సత్తా హీనాధిముత్తికేహి సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దన్తి సమేన్తి, కల్యాణాధిముత్తికా సత్తా కల్యాణాధిముత్తికేహి సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దన్తి సమేన్తి.

“అతీతమ్పి, భిక్ఖవే, అద్ధానం ధాతుసోవ సత్తా సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దింసు సమింసు. హీనాధిముత్తికా సత్తా హీనాధిముత్తికేహి సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దింసు సమింసు, కల్యాణాధిముత్తికా సత్తా కల్యాణాధిముత్తికేహి సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దింసు సమింసు.

“అనాగతమ్పి , భిక్ఖవే, అద్ధానం ధాతుసోవ సత్తా సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దిస్సన్తి సమేస్సన్తి. హీనాధిముత్తికా సత్తా హీనాధిముత్తికేహి సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దిస్సన్తి సమేస్సన్తి, కల్యాణాధిముత్తికా సత్తా కల్యాణాధిముత్తికేహి సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దిస్సన్తి సమేస్సన్తి.

“ఏతరహిపి, భిక్ఖవే, పచ్చుప్పన్నం అద్ధానం ధాతుసోవ సత్తా సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దన్తి సమేన్తి. హీనాధిముత్తికా సత్తా హీనాధిముత్తికేహి సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దన్తి సమేన్తి, కల్యాణాధిముత్తికా సత్తా కల్యాణాధిముత్తికేహి సత్తేహి సద్ధిం సంసన్దన్తి సమేన్తీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సంసగ్గా వనథో జాతో, అసంసగ్గేన ఛిజ్జతి;
పరిత్తం దారుమారుయ్హ, యథా సీదే మహణ్ణవే.

“ఏవం కుసీతమాగమ్మ, సాధుజీవీపి సీదతి;
తస్మా తం పరివజ్జేయ్య, కుసీతం హీనవీరియం.

“పవివిత్తేహి అరియేహి, పహితత్తేహి ఝాయిభి;
నిచ్చం ఆరద్ధవీరియేహి, పణ్డితేహి సహావసే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. నవమం.

౧౦. పరిహానసుత్తం

౭౯. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తయోమే, భిక్ఖవే, ధమ్మా సేఖస్స భిక్ఖునో పరిహానాయ సంవత్తన్తి. కతమే తయో? ఇధ, భిక్ఖవే, సేఖో భిక్ఖు కమ్మారామో హోతి, కమ్మరతో, కమ్మారామతమనుయుత్తో; భస్సారామో హోతి, భస్సరతో, భస్సారామతమనుయుత్తో; నిద్దారామో హోతి, నిద్దారతో, నిద్దారామతమనుయుత్తో. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో ధమ్మా సేఖస్స భిక్ఖునో పరిహానాయ సంవత్తన్తి.

“తయోమే, భిక్ఖవే, ధమ్మా సేఖస్స భిక్ఖునో అపరిహానాయ సంవత్తన్తి. కతమే తయో? ఇధ, భిక్ఖవే, సేఖో భిక్ఖు న కమ్మారామో హోతి, న కమ్మరతో, న కమ్మారామతమనుయుత్తో; న భస్సారామో హోతి, న భస్సరతో, న భస్సారామతమనుయుత్తో; న నిద్దారామో హోతి, న నిద్దారతో , న నిద్దారామతమనుయుత్తో. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో ధమ్మా సేఖస్స భిక్ఖునో అపరిహానాయ సంవత్తన్తీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“కమ్మారామో భస్సారామో [భస్సరతో (సబ్బత్థ)], నిద్దారామో చ ఉద్ధతో;
అభబ్బో తాదిసో భిక్ఖు, ఫుట్ఠుం సమ్బోధిముత్తమం.

“తస్మా హి అప్పకిచ్చస్స, అప్పమిద్ధో అనుద్ధతో;
భబ్బో సో తాదిసో భిక్ఖు, ఫుట్ఠుం సమ్బోధిముత్తమ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దసమం.

తతియో వగ్గో నిట్ఠితో.

తస్సుద్దానం –

ద్వే దిట్ఠీ నిస్సరణం రూపం, పుత్తో అవుట్ఠికేన చ;
సుఖా చ భిదురో [భిన్దనా (సబ్బత్థ)] ధాతు, పరిహానేన తే దసాతి.

౪. చతుత్థవగ్గో

౧. వితక్కసుత్తం

౮౦. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తయోమే, భిక్ఖవే, అకుసలవితక్కా. కతమే తయో? అనవఞ్ఞత్తిపటిసంయుత్తో వితక్కో, లాభసక్కారసిలోకపటిసంయుత్తో వితక్కో, పరానుద్దయతాపటిసంయుత్తో వితక్కో. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో అకుసలవితక్కా”తి . ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“అనవఞ్ఞత్తిసంయుత్తో, లాభసక్కారగారవో;

సహనన్దీ అమచ్ఛేహి, ఆరా సంయోజనక్ఖయా.

“యో చ పుత్తపసుం హిత్వా, వివాహే సంహరాని [సఙ్గహాని (క॰ సీ॰ స్యా॰ పీ॰)] చ;
భబ్బో సో తాదిసో భిక్ఖు, ఫుట్ఠుం సమ్బోధిముత్తమ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఠమం.

౨. సక్కారసుత్తం

౮౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“దిట్ఠా మయా, భిక్ఖవే, సత్తా సక్కారేన అభిభూతా, పరియాదిన్నచిత్తా, కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా.

“దిట్ఠా మయా, భిక్ఖవే, సత్తా అసక్కారేన అభిభూతా, పరియాదిన్నచిత్తా, కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా.

“దిట్ఠా మయా, భిక్ఖవే, సత్తా సక్కారేన చ అసక్కారేన చ తదుభయేన అభిభూతా, పరియాదిన్నచిత్తా, కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా.

“తం ఖో పనాహం, భిక్ఖవే, నాఞ్ఞస్స సమణస్స వా బ్రాహ్మణస్స వా సుత్వా వదామి; ( ) [(దిట్ఠా మయా భిక్ఖవే సత్తా సక్కారేన అభిభూతా. …పే॰… అసక్కారేన అభిభూతా …పే॰… సక్కారేన చ అసక్కారేన చ తదుభయేన అభిభూతా పరియాదిన్నచిత్తా కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా.) (స్యా॰) పురిమవగ్గే మిచ్ఛాదిట్ఠికసమ్మాదిట్ఠికసుత్తేహి పన సమేతి, అన్వయబ్యతిరేకవాక్యానం పన అనన్తరితత్తా పాసంసతరా.)] అపి చ, భిక్ఖవే, యదేవ మే సామం ఞాతం సామం దిట్ఠం సామం విదితం తమేవాహం వదామి.

“దిట్ఠా మయా, భిక్ఖవే, సత్తా సక్కారేన అభిభూతా, పరియాదిన్నచిత్తా, కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా.

“దిట్ఠా మయా, భిక్ఖవే, సత్తా అసక్కారేన అభిభూతా, పరియాదిన్నచిత్తా, కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా.

“దిట్ఠా మయా, భిక్ఖవే, సత్తా సక్కారేన చ అసక్కారేన చ తదుభయేన అభిభూతా, పరియాదిన్నచిత్తా, కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యస్స సక్కరియమానస్స, అసక్కారేన చూభయం;
సమాధి న వికమ్పతి, అప్పమాదవిహారినో [అప్పమాణవిహారినో (సీ॰ అట్ఠ॰)].

“తం ఝాయినం సాతతికం, సుఖుమం దిట్ఠివిపస్సకం ;
ఉపాదానక్ఖయారామం, ఆహు సప్పురిసో ఇతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దుతియం.

౩. దేవసద్దసుత్తం

౮౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తయోమే, భిక్ఖవే, దేవేసు దేవసద్దా నిచ్ఛరన్తి సమయా సమయం ఉపాదాయ. కతమే తయో? యస్మిం, భిక్ఖవే, సమయే అరియసావకో కేసమస్సుం ఓహారేత్వా కాసాయాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా అగారస్మా అనగారియం పబ్బజ్జాయ చేతేతి, తస్మిం సమయే [తస్మిం భిక్ఖవే సమయే (పీ. క.)] దేవేసు దేవసద్దో నిచ్ఛరతి – ‘ఏసో అరియసావకో మారేన సద్ధిం సఙ్గామాయ చేతేతీ’తి. అయం, భిక్ఖవే, పఠమో దేవేసు దేవసద్దో నిచ్ఛరతి సమయా సమయం ఉపాదాయ.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, యస్మిం సమయే అరియసావకో సత్తన్నం బోధిపక్ఖియానం ధమ్మానం భావనానుయోగమనుయుత్తో విహరతి, తస్మిం సమయే దేవేసు దేవసద్దో నిచ్ఛరతి – ‘ఏసో అరియసావకో మారేన సద్ధిం సఙ్గామేతీ’తి. అయం, భిక్ఖవే, దుతియో దేవేసు దేవసద్దో నిచ్ఛరతి సమయా సమయం ఉపాదాయ.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, యస్మిం సమయే అరియసావకో ఆసవానం ఖయా అనాసవం చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరతి, తస్మిం సమయే దేవేసు దేవసద్దో నిచ్ఛరతి – ‘ఏసో అరియసావకో విజితసఙ్గామో తమేవ సఙ్గామసీసం అభివిజియ అజ్ఝావసతీ’తి. అయం, భిక్ఖవే, తతియో దేవేసు దేవసద్దో నిచ్ఛరతి సమయా సమయం ఉపాదాయ. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో దేవేసు దేవసద్దా నిచ్ఛరన్తి సమయా సమయం ఉపాదాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“దిస్వా విజితసఙ్గామం, సమ్మాసమ్బుద్ధసావకం;
దేవతాపి నమస్సన్తి, మహన్తం వీతసారదం.

“నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, యో త్వం దుజ్జయమజ్ఝభూ;
జేత్వాన మచ్చునో సేనం, విమోక్ఖేన అనావరం.

“ఇతి హేతం నమస్సన్తి, దేవతా పత్తమానసం;
తఞ్హి తస్స న పస్సన్తి, యేన మచ్చువసం వజే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తతియం.

౪. పఞ్చపుబ్బనిమిత్తసుత్తం

౮౩. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“యదా, భిక్ఖవే, దేవో దేవకాయా చవనధమ్మో హోతి, పఞ్చస్స పుబ్బనిమిత్తాని పాతుభవన్తి – మాలా మిలాయన్తి, వత్థాని కిలిస్సన్తి, కచ్ఛేహి సేదా ముచ్చన్తి, కాయే దుబ్బణ్ణియం ఓక్కమతి, సకే దేవో దేవాసనే నాభిరమతీతి. తమేనం, భిక్ఖవే, దేవా ‘చవనధమ్మో అయం దేవపుత్తో’తి ఇతి విదిత్వా తీహి వాచాహి అనుమోదేన్తి [అనుమోదన్తి (సీ॰ స్యా॰ పీ॰)] – ‘ఇతో, భో, సుగతిం గచ్ఛ, సుగతిం గన్త్వా సులద్ధలాభం లభ, సులద్ధలాభం లభిత్వా సుప్పతిట్ఠితో భవాహీ’”తి.

ఏవం వుత్తే, అఞ్ఞతరో భిక్ఖు భగవన్తం ఏతదవోచ – “కిన్ను ఖో, భన్తే, దేవానం సుగతిగమనసఙ్ఖాతం; కిఞ్చ, భన్తే, దేవానం సులద్ధలాభసఙ్ఖాతం ; కిం పన, భన్తే, దేవానం సుప్పతిట్ఠితసఙ్ఖాత”న్తి?

“మనుస్సత్తం ఖో, భిక్ఖు [భిక్ఖవే (స్యా॰ పీ॰)], దేవానం సుగతిగమనసఙ్ఖాతం; యం మనుస్సభూతో సమానో తథాగతప్పవేదితే ధమ్మవినయే సద్ధం పటిలభతి. ఇదం ఖో, భిక్ఖు [భిక్ఖవే (స్యా॰ పీ॰)], దేవానం సులద్ధలాభసఙ్ఖాతం; సా ఖో పనస్స సద్ధా నివిట్ఠా హోతి మూలజాతా పతిట్ఠితా దళ్హా అసంహారియా సమణేన వా బ్రాహ్మణేన వా దేవేన వా మారేన వా బ్రహ్మునా వా కేనచి వా లోకస్మిం. ఇదం ఖో, భిక్ఖు [భిక్ఖవే (స్యా॰ పీ॰)], దేవానం సుప్పతిట్ఠితసఙ్ఖాత”న్తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యదా దేవో దేవకాయా, చవతి ఆయుసఙ్ఖయా;
తయో సద్దా నిచ్ఛరన్తి, దేవానం అనుమోదతం.

“‘ఇతో భో సుగతిం గచ్ఛ, మనుస్సానం సహబ్యతం;
మనుస్సభూతో సద్ధమ్మే, లభ సద్ధం అనుత్తరం.

“‘సా తే సద్ధా నివిట్ఠస్స, మూలజాతా పతిట్ఠితా;
యావజీవం అసంహీరా, సద్ధమ్మే సుప్పవేదితే.

“‘కాయదుచ్చరితం హిత్వా, వచీదుచ్చరితాని చ;
మనోదుచ్చరితం హిత్వా, యఞ్చఞ్ఞం దోససఞ్హితం.

“‘కాయేన కుసలం కత్వా, వాచాయ కుసలం బహుం;
మనసా కుసలం కత్వా, అప్పమాణం నిరూపధిం.

“‘తతో ఓపధికం పుఞ్ఞం, కత్వా దానేన తం బహుం;
అఞ్ఞేపి మచ్చే సద్ధమ్మే, బ్రహ్మచరియే నివేసయ’ [నివేసయే (సీ॰ స్యా॰)].

“ఇమాయ అనుకమ్పాయ, దేవా దేవం యదా విదూ;
చవన్తం అనుమోదేన్తి, ఏహి దేవ పునప్పున”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. చతుత్థం.

౫. బహుజనహితసుత్తం

౮౪. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తయోమే పుగ్గలా లోకే ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జన్తి బహుజనహితాయ బహుజనసుఖాయ లోకానుకమ్పాయ అత్థాయ హితాయ సుఖాయ దేవమనుస్సానం. కతమే తయో? ఇధ, భిక్ఖవే, తథాగతో లోకే ఉప్పజ్జతి అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో విజ్జాచరణసమ్పన్నో సుగతో లోకవిదూ అనుత్తరో పురిసదమ్మసారథి సత్థా దేవమనుస్సానం బుద్ధో భగవా. సో ధమ్మం దేసేతి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం, కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం పకాసేతి. అయం, భిక్ఖవే, పఠమో పుగ్గలో లోకే ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతి బహుజనహితాయ బహుజనసుఖాయ లోకానుకమ్పాయ అత్థాయ హితాయ సుఖాయ దేవమనుస్సానం.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, తస్సేవ సత్థు [సత్థునో (స్యా.)] సావకో అరహం హోతి ఖీణాసవో వుసితవా కతకరణీయో ఓహితభారో అనుప్పత్తసదత్థో పరిక్ఖీణభవసంయోజనో సమ్మదఞ్ఞా విముత్తో. సో ధమ్మం దేసేతి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం, కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం పకాసేతి. అయం, భిక్ఖవే, దుతియో పుగ్గలో లోకే ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతి బహుజనహితాయ బహుజనసుఖాయ లోకానుకమ్పాయ అత్థాయ హితాయ సుఖాయ దేవమనుస్సానం.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, తస్సేవ సత్థు సావకో సేఖో హోతి పాటిపదో బహుస్సుతో సీలవతూపపన్నో. సోపి [సో (?)] ధమ్మం దేసేతి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం, కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం పకాసేతి. అయం, భిక్ఖవే, తతియో పుగ్గలో లోకే ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతి బహుజనహితాయ బహుజనసుఖాయ లోకానుకమ్పాయ అత్థాయ హితాయ సుఖాయ దేవమనుస్సానం. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో పుగ్గలా లోకే ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జన్తి బహుజనహితాయ బహుజనసుఖాయ లోకానుకమ్పాయ అత్థాయ హితాయ సుఖాయ దేవమనుస్సాన”న్తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సత్థా హి లోకే పఠమో మహేసి, తస్సన్వయో సావకో భావితత్తో;
అథాపరో పాటిపదోపి సేఖో, బహుస్సుతో సీలవతూపపన్నో.

“ఏతే తయో దేవమనుస్ససేట్ఠా, పభఙ్కరా ధమ్మముదీరయన్తా;
అపాపురన్తి [అపాపురేన్తి (క.)] అమతస్స ద్వారం, యోగా పమోచేన్తి [యోగా పముచ్చన్తి (సీ.), యోగా మోచన్తి (స్యా.)] బహుజ్జనం తే.

“యే సత్థవాహేన అనుత్తరేన, సుదేసితం మగ్గమనుక్కమన్తి [మగ్గమనుగ్గమన్తి (సీ. క.)];
ఇధేవ దుక్ఖస్స కరోన్తి అన్తం, యే అప్పమత్తా సుగతస్స సాసనే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఞ్చమం.

౬. అసుభానుపస్సీసుత్తం

౮౫. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“అసుభానుపస్సీ, భిక్ఖవే, కాయస్మిం విహరథ; ఆనాపానస్సతి చ వో అజ్ఝత్తం పరిముఖం సూపట్ఠితా హోతు; సబ్బసఙ్ఖారేసు అనిచ్చానుపస్సినో విహరథ. అసుభానుపస్సీనం, భిక్ఖవే, కాయస్మిం విహరతం యో సుభాయ ధాతుయా రాగానుసయో సో పహీయతి [పహియ్యతి (క.)]. ఆనాపానస్సతియా అజ్ఝత్తం పరిముఖం సూపట్ఠితితాయ యే బాహిరా వితక్కాసయా విఘాతపక్ఖికా, తే న హోన్తి. సబ్బసఙ్ఖారేసు అనిచ్చానుపస్సీనం విహరతం యా అవిజ్జా సా పహీయతి, యా విజ్జా సా ఉప్పజ్జతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“అసుభానుపస్సీ కాయస్మిం, ఆనాపానే పటిస్సతో;
సబ్బసఙ్ఖారసమథం, పస్సం ఆతాపి సబ్బదా.

“స వే సమ్మద్దసో భిక్ఖు, యతో తత్థ విముచ్చతి;
అభిఞ్ఞావోసితో సన్తో, స వే యోగాతిగో మునీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఛట్ఠం.

౭. ధమ్మానుధమ్మపటిపన్నసుత్తం

౮౬. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ధమ్మానుధమ్మపటిపన్నస్స భిక్ఖునో అయమనుధమ్మో హోతి వేయ్యాకరణాయ – ధమ్మానుధమ్మపటిపన్నోయన్తి భాసమానో ధమ్మఞ్ఞేవ భాసతి నో అధమ్మం, వితక్కయమానో వా ధమ్మవితక్కఞ్ఞేవ వితక్కేతి నో అధమ్మవితక్కం, తదుభయం వా పన అభినివేజ్జేత్వా ఉపేక్ఖకో విహరతి సతో సమ్పజానో”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“ధమ్మారామో ధమ్మరతో, ధమ్మం అనువిచిన్తయం;
ధమ్మం అనుస్సరం భిక్ఖు, సద్ధమ్మా న పరిహాయతి.

“చరం వా యది వా తిట్ఠం, నిసిన్నో ఉద వా సయం;
అజ్ఝత్తం సమయం చిత్తం, సన్తిమేవాధిగచ్ఛతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. సత్తమం.

౮. అన్ధకరణసుత్తం

౮౭. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తయోమే , భిక్ఖవే, అకుసలవితక్కా అన్ధకరణా అచక్ఖుకరణా అఞ్ఞాణకరణా పఞ్ఞానిరోధికా విఘాతపక్ఖికా అనిబ్బానసంవత్తనికా . కతమే తయో? కామవితక్కో, భిక్ఖవే, అన్ధకరణో అచక్ఖుకరణో అఞ్ఞాణకరణో పఞ్ఞానిరోధికో విఘాతపక్ఖికో అనిబ్బానసంవత్తనికో. బ్యాపాదవితక్కో, భిక్ఖవే, అన్ధకరణో అచక్ఖుకరణో అఞ్ఞాణకరణో పఞ్ఞానిరోధికో విఘాతపక్ఖికో అనిబ్బానసంవత్తనికో. విహింసావితక్కో, భిక్ఖవే, అన్ధకరణో అచక్ఖుకరణో అఞ్ఞాణకరణో పఞ్ఞానిరోధికో విఘాతపక్ఖికో అనిబ్బానసంవత్తనికో. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో అకుసలవితక్కా అన్ధకరణా అచక్ఖుకరణా అఞ్ఞాణకరణా పఞ్ఞానిరోధికా విఘాతపక్ఖికా అనిబ్బానసంవత్తనికా.

“తయోమే, భిక్ఖవే, కుసలవితక్కా అనన్ధకరణా చక్ఖుకరణా ఞాణకరణా పఞ్ఞావుద్ధికా అవిఘాతపక్ఖికా నిబ్బానసంవత్తనికా. కతమే తయో? నేక్ఖమ్మవితక్కో, భిక్ఖవే, అనన్ధకరణో చక్ఖుకరణో ఞాణకరణో పఞ్ఞావుద్ధికో అవిఘాతపక్ఖికో నిబ్బానసంవత్తనికో. అబ్యాపాదవితక్కో, భిక్ఖవే, అనన్ధకరణో చక్ఖుకరణో ఞాణకరణో పఞ్ఞావుద్ధికో అవిఘాతపక్ఖికో నిబ్బానసంవత్తనికో. అవిహింసావితక్కో, భిక్ఖవే, అనన్ధకరణో చక్ఖుకరణో ఞాణకరణో పఞ్ఞావుద్ధికో అవిఘాతపక్ఖికో నిబ్బానసంవత్తనికో. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో కుసలవితక్కా అనన్ధకరణా చక్ఖుకరణా ఞాణకరణా పఞ్ఞావుద్ధికా అవిఘాతపక్ఖికా నిబ్బానసంవత్తనికా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“తయో వితక్కే కుసలే వితక్కయే, తయో పన అకుసలే నిరాకరే;
స వే వితక్కాని విచారితాని, సమేతి వుట్ఠీవ రజం సమూహతం;
స వే వితక్కూపసమేన చేతసా, ఇధేవ సో సన్తిపదం సమజ్ఝగా”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. అట్ఠమం.

౯. అన్తరామలసుత్తం

౮౮. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తయోమే, భిక్ఖవే, అన్తరామలా అన్తరాఅమిత్తా అన్తరాసపత్తా అన్తరావధకా అన్తరాపచ్చత్థికా. కతమే తయో? లోభో, భిక్ఖవే, అన్తరామలో అన్తరాఅమిత్తో అన్తరాసపత్తో అన్తరావధకో అన్తరాపచ్చత్థికో. దోసో, భిక్ఖవే, అన్తరామలో అన్తరాఅమిత్తో అన్తరాసపత్తో అన్తరావధకో అన్తరాపచ్చత్థికో. మోహో, భిక్ఖవే, అన్తరామలో అన్తరాఅమిత్తో అన్తరాసపత్తో అన్తరావధకో అన్తరాపచ్చత్థికో. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో అన్తరామలా అన్తరాఅమిత్తా అన్తరాసపత్తా అన్తరావధకా అన్తరాపచ్చత్థికా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“అనత్థజననో లోభో, లోభో చిత్తప్పకోపనో;
భయమన్తరతో జాతం, తం జనో నావబుజ్ఝతి.

“లుద్ధో అత్థం న జానాతి, లుద్ధో ధమ్మం న పస్సతి;
అన్ధతమం [అన్ధం తమం (సీ.)] తదా హోతి, యం లోభో సహతే నరం.

“యో చ లోభం పహన్త్వాన, లోభనేయ్యే న లుబ్భతి;

లోభో పహీయతే తమ్హా, ఉదబిన్దూవ పోక్ఖరా.

“అనత్థజననో దోసో, దోసో చిత్తప్పకోపనో;
భయమన్తరతో జాతం, తం జనో నావబుజ్ఝతి.

“దుట్ఠో అత్థం న జానాతి, దుట్ఠో ధమ్మం న పస్సతి;
అన్ధతమం తదా హోతి, యం దోసో సహతే నరం.

“యో చ దోసం పహన్త్వాన, దోసనేయ్యే న దుస్సతి;
దోసో పహీయతే తమ్హా, తాలపక్కంవ బన్ధనా.

“అనత్థజననో మోహో, మోహో చిత్తప్పకోపనో;
భయమన్తరతో జాతం, తం జనో నావబుజ్ఝతి.

“మూళ్హో అత్థం న జానాతి, మూళ్హో ధమ్మం న పస్సతి;
అన్ధతమం తదా హోతి, యం మోహో సహతే నరం.

“యో చ మోహం పహన్త్వాన, మోహనేయ్యే న ముయ్హతి;
మోహం విహన్తి సో సబ్బం, ఆదిచ్చోవుదయం తమ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. నవమం.

౧౦. దేవదత్తసుత్తం

౮౯. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తీహి, భిక్ఖవే, అసద్ధమ్మేహి అభిభూతో పరియాదిన్నచిత్తో దేవదత్తో ఆపాయికో నేరయికో కప్పట్ఠో అతేకిచ్ఛో. కతమేహి తీహి? పాపిచ్ఛతాయ, భిక్ఖవే, అభిభూతో పరియాదిన్నచిత్తో దేవదత్తో ఆపాయికో నేరయికో కప్పట్ఠో అతేకిచ్ఛో. పాపమిత్తతాయ, భిక్ఖవే, అభిభూతో పరియాదిన్నచిత్తో దేవదత్తో ఆపాయికో నేరయికో కప్పట్ఠో అతేకిచ్ఛో. సతి ఖో పన ఉత్తరికరణీయే [ఉత్తరిం కరణీయే (స్యా॰)] ఓరమత్తకేన విసేసాధిగమేన [విసేసాధిగమేన చ (స్యా॰ పీ॰)] అన్తరా వోసానం ఆపాది. ఇమేహి ఖో, భిక్ఖవే, తీహి అసద్ధమ్మేహి అభిభూతో పరియాదిన్నచిత్తో దేవదత్తో ఆపాయికో నేరయికో కప్పట్ఠో అతేకిచ్ఛో”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“మా జాతు కోచి లోకస్మిం, పాపిచ్ఛో ఉదపజ్జథ;
తదమినాపి జానాథ, పాపిచ్ఛానం యథా గతి.

“పణ్డితోతి సమఞ్ఞాతో, భావితత్తోతి సమ్మతో;
జలంవ యససా అట్ఠా, దేవదత్తోతి విస్సుతో [మే సుతం (పాళియం)].

“సో పమాణమనుచిణ్ణో [పమాదమనుచిణ్ణో (క. సీ. స్యా. పీ.), సమానమనుచిణ్ణో (అట్ఠ.)], ఆసజ్జ నం తథాగతం;
అవీచినిరయం పత్తో, చతుద్వారం భయానకం.

“అదుట్ఠస్స హి యో దుబ్భే, పాపకమ్మం అకుబ్బతో;
తమేవ పాపం ఫుసతి [ఫుస్సేతి (స్యా.)], దుట్ఠచిత్తం అనాదరం.

“సముద్దం విసకుమ్భేన, యో మఞ్ఞేయ్య పదూసితుం;
న సో తేన పదూసేయ్య, భేస్మా హి ఉదధి మహా.

“ఏవమేవ [ఏవమేతం (స్యా.)] తథాగతం, యో వాదేన విహింసతి;
సమ్మగ్గతం [సమగ్గతం (సీ. క.)] సన్తచిత్తం, వాదో తమ్హి న రూహతి.

“తాదిసం మిత్తం కుబ్బేథ, తఞ్చ సేవేయ్య పణ్డితో;
యస్స మగ్గానుగో భిక్ఖు, ఖయం దుక్ఖస్స పాపుణే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దసమం.

చతుత్థో వగ్గో నిట్ఠితో.

తస్సుద్దానం –

వితక్కాసక్కారసద్ద, చవనలోకే అసుభం;
ధమ్మఅన్ధకారమలం, దేవదత్తేన తే దసాతి.

౫. పఞ్చమవగ్గో

౧. అగ్గప్పసాదసుత్తం

౯౦. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తయోమే, భిక్ఖవే, అగ్గప్పసాదా. కతమే తయో? యావతా, భిక్ఖవే, సత్తా అపదా వా ద్విపదా వా చతుప్పదా వా బహుప్పదా [బహుపదా (క.)] వా రూపినో వా అరూపినో వా సఞ్ఞినో వా అసఞ్ఞినో వా నేవసఞ్ఞినాసఞ్ఞినో వా, తథాగతో తేసం అగ్గమక్ఖాయతి అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో . యే, భిక్ఖవే, బుద్ధే పసన్నా, అగ్గే తే పసన్నా. అగ్గే ఖో పన పసన్నానం అగ్గో విపాకో హోతి.

“యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా వా అసఙ్ఖతా వా, విరాగో తేసం అగ్గమక్ఖాయతి, యదిదం మదనిమ్మదనో పిపాసవినయో ఆలయసముగ్ఘాతో వట్టుపచ్ఛేదో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానం. యే, భిక్ఖవే, విరాగే ధమ్మే పసన్నా,

అగ్గే తే పసన్నా. అగ్గే ఖో పన పసన్నానం అగ్గో విపాకో హోతి.

“యావతా , భిక్ఖవే, సఙ్ఘా వా గణా వా, తథాగతసావకసఙ్ఘో తేసం అగ్గమక్ఖాయతి, యదిదం చత్తారి పురిసయుగాని అట్ఠ పురిసపుగ్గలా ఏస భగవతో సావకసఙ్ఘో ఆహునేయ్యో పాహునేయ్యో దక్ఖిణేయ్యో అఞ్జలికరణీయో అనుత్తరం పుఞ్ఞక్ఖేత్తం లోకస్స. యే, భిక్ఖవే, సఙ్ఘే పసన్నా, అగ్గే తే పసన్నా. అగ్గే ఖో పన పసన్నానం అగ్గో విపాకో హోతి. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో అగ్గప్పసాదా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“అగ్గతో వే పసన్నానం, అగ్గం ధమ్మం విజానతం;
అగ్గే బుద్ధే పసన్నానం, దక్ఖిణేయ్యే అనుత్తరే.

“అగ్గే ధమ్మే పసన్నానం, విరాగూపసమే సుఖే;
అగ్గే సఙ్ఘే పసన్నానం, పుఞ్ఞక్ఖేత్తే అనుత్తరే.

“అగ్గస్మిం దానం దదతం, అగ్గం పుఞ్ఞం పవడ్ఢతి;
అగ్గం ఆయు చ వణ్ణో చ, యసో కిత్తి సుఖం బలం.

“అగ్గస్స దాతా మేధావీ, అగ్గధమ్మసమాహితో;
దేవభూతో మనుస్సో వా, అగ్గప్పత్తో పమోదతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఠమం.

౨. జీవికసుత్తం

౯౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“అన్తమిదం, భిక్ఖవే, జీవికానం యదిదం పిణ్డోల్యం. అభిసాపోయం [అభిసాపాయం (సీ॰), అభిలాపాయం (స్యా॰ పీ॰), అభిసపాయం (క॰)], భిక్ఖవే, లోకస్మిం – ‘పిణ్డోలో విచరసి పత్తపాణీ’తి. తఞ్చ ఖో ఏతం, భిక్ఖవే, కులపుత్తా ఉపేన్తి అత్థవసికా, అత్థవసం పటిచ్చ; నేవ రాజాభినీతా, న చోరాభినీతా, న ఇణట్టా, న భయట్టా, న ఆజీవికాపకతా. అపి చ ఖో ‘ఓతిణ్ణమ్హా జాతియా జరాయ మరణేన సోకేహి పరిదేవేహి దుక్ఖేహి దోమనస్సేహి ఉపాయాసేహి దుక్ఖోతిణ్ణా దుక్ఖపరేతా , అప్పేవ నామ ఇమస్స కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స అన్తకిరియా పఞ్ఞాయేథా’తి. ఏవం పబ్బజితో చాయం, భిక్ఖవే, కులపుత్తో సో చ హోతి అభిజ్ఝాలు కామేసు తిబ్బసారాగో, బ్యాపన్నచిత్తో పదుట్ఠమనసఙ్కప్పో, ముట్ఠస్సతి అసమ్పజానో అసమాహితో విబ్భన్తచిత్తో పాకతిన్ద్రియో. సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, ఛవాలాతం ఉభతోపదిత్తం మజ్ఝే గూథగతం నేవ గామే కట్ఠత్థం ఫరతి న అరఞ్ఞే; తథూపమాహం, భిక్ఖవే, ఇమం పుగ్గలం వదామి గిహిభోగా పరిహీనో సామఞ్ఞత్థఞ్చ న పరిపూరేతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“గిహిభోగా పరిహీనో, సామఞ్ఞత్థఞ్చ దుబ్భగో;
పరిధంసమానో పకిరేతి, ఛవాలాతంవ నస్సతి.

“కాసావకణ్ఠా బహవో, పాపధమ్మా అసఞ్ఞతా;
పాపా పాపేహి కమ్మేహి, నిరయం తే ఉపపజ్జరే.

“సేయ్యో అయోగుళో భుత్తో, తత్తో అగ్గిసిఖూపమో;
యఞ్చే భుఞ్జేయ్య దుస్సీలో, రట్ఠపిణ్డమసఞ్ఞతో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దుతియం.

౩. సఙ్ఘాటికణ్ణసుత్తం

౯౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“సఙ్ఘాటికణ్ణే చేపి, భిక్ఖవే , భిక్ఖు గహేత్వా పిట్ఠితో పిట్ఠితో అనుబన్ధో అస్స పాదే పాదం నిక్ఖిపన్తో, సో చ హోతి అభిజ్ఝాలు కామేసు తిబ్బసారాగో బ్యాపన్నచిత్తో పదుట్ఠమనసఙ్కప్పో ముట్ఠస్సతి అసమ్పజానో అసమాహితో విబ్భన్తచిత్తో పాకతిన్ద్రియో; అథ ఖో సో ఆరకావ మయ్హం, అహఞ్చ తస్స. తం కిస్స హేతు? ధమ్మఞ్హి సో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు న పస్సతి. ధమ్మం అపస్సన్తో న మం పస్సతి [మం న పస్సతి (స్యా॰)].

“యోజనసతే చేపి సో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు విహరేయ్య. సో చ హోతి అనభిజ్ఝాలు కామేసు న తిబ్బసారాగో అబ్యాపన్నచిత్తో అపదుట్ఠమనసఙ్కప్పో ఉపట్ఠితస్సతి సమ్పజానో సమాహితో ఏకగ్గచిత్తో సంవుతిన్ద్రియో; అథ ఖో సో సన్తికేవ మయ్హం, అహఞ్చ తస్స. తం కిస్స హేతు? ధమ్మం హి సో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు పస్సతి; ధమ్మం పస్సన్తో మం పస్సతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“అనుబన్ధోపి చే అస్స, మహిచ్ఛో చ విఘాతవా;
ఏజానుగో అనేజస్స, నిబ్బుతస్స అనిబ్బుతో;
గిద్ధో సో వీతగేధస్స, పస్స యావఞ్చ ఆరకా.

“యో చ ధమ్మమభిఞ్ఞాయ, ధమ్మమఞ్ఞాయ పణ్డితో;
రహదోవ నివాతే చ, అనేజో వూపసమ్మతి.

“అనేజో సో అనేజస్స, నిబ్బుతస్స చ నిబ్బుతో;
అగిద్ధో వీతగేధస్స, పస్స యావఞ్చ సన్తికే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తతియం.

౪. అగ్గిసుత్తం

౯౩. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తయోమే, భిక్ఖవే, అగ్గీ. కతమే తయో? రాగగ్గి, దోసగ్గి, మోహగ్గి – ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, తయో అగ్గీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“రాగగ్గి దహతి మచ్చే, రత్తే కామేసు ముచ్ఛితే;
దోసగ్గి పన బ్యాపన్నే, నరే పాణాతిపాతినో.

“మోహగ్గి పన సమ్మూళ్హే, అరియధమ్మే అకోవిదే;
ఏతే అగ్గీ అజానన్తా, సక్కాయాభిరతా పజా.

“తే వడ్ఢయన్తి నిరయం, తిరచ్ఛానఞ్చ యోనియో;
అసురం పేత్తివిసయం, అముత్తా మారబన్ధనా.

“యే చ రత్తిన్దివా యుత్తా, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే;
తే నిబ్బాపేన్తి రాగగ్గిం, నిచ్చం అసుభసఞ్ఞినో.

“దోసగ్గిం పన మేత్తాయ, నిబ్బాపేన్తి నరుత్తమా;
మోహగ్గిం పన పఞ్ఞాయ, యాయం నిబ్బేధగామినీ.

“తే నిబ్బాపేత్వా నిపకా, రత్తిన్దివమతన్దితా;
అసేసం పరినిబ్బన్తి, అసేసం దుక్ఖమచ్చగుం.

“అరియద్దసా వేదగునో, సమ్మదఞ్ఞాయ పణ్డితా;
జాతిక్ఖయమభిఞ్ఞాయ, నాగచ్ఛన్తి పునబ్భవ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. చతుత్థం.

౫. ఉపపరిక్ఖసుత్తం

౯౪. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తథా తథా, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఉపపరిక్ఖేయ్య యథా యథాస్స [యథా యథా (బహూసు)] ఉపపరిక్ఖతో బహిద్ధా చస్స విఞ్ఞాణం అవిక్ఖిత్తం అవిసటం అజ్ఝత్తం అసణ్ఠితం అనుపాదాయ న పరితస్సేయ్య. బహిద్ధా, భిక్ఖవే, విఞ్ఞాణే అవిక్ఖిత్తే అవిసటే సతి అజ్ఝత్తం అసణ్ఠితే అనుపాదాయ అపరితస్సతో ఆయతిం జాతిజరామరణదుక్ఖసముదయసమ్భవో న హోతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సత్తసఙ్గప్పహీనస్స, నేత్తిచ్ఛిన్నస్స భిక్ఖునో;
విక్ఖీణో జాతిసంసారో, నత్థి తస్స పునబ్భవో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఞ్చమం.

౬. కామూపపత్తిసుత్తం

౯౫. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“తిస్సో ఇమా, భిక్ఖవే, కామూపపత్తియో [కాముప్పత్తియో (సీ॰)]. కతమా తిస్సో? పచ్చుపట్ఠితకామా, నిమ్మానరతినో , పరనిమ్మితవసవత్తినో – ఇమా ఖో, భిక్ఖవే, తిస్సో కామూపపత్తియో”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“పచ్చుపట్ఠితకామా చ, యే దేవా వసవత్తినో;
నిమ్మానరతినో దేవా, యే చఞ్ఞే కామభోగినో;
ఇత్థభావఞ్ఞథాభావం , సంసారం నాతివత్తరే.

“ఏతమాదీనవం ఞత్వా, కామభోగేసు పణ్డితో;
సబ్బే పరిచ్చజే కామే, యే దిబ్బా యే చ మానుసా.

“పియరూపసాతగధితం , ఛేత్వా సోతం దురచ్చయం;
అసేసం పరినిబ్బన్తి, అసేసం దుక్ఖమచ్చగుం.

“అరియద్దసా వేదగునో, సమ్మదఞ్ఞాయ పణ్డితా;
జాతిక్ఖయమభిఞ్ఞాయ, నాగచ్ఛన్తి పునబ్భవ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఛట్ఠం.

౭. కామయోగసుత్తం

౯౬. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“కామయోగయుత్తో, భిక్ఖవే, భవయోగయుత్తో ఆగామీ హోతి ఆగన్తా [ఆగన్త్వా (స్యా॰ క॰)] ఇత్థత్తం. కామయోగవిసంయుత్తో, భిక్ఖవే, భవయోగయుత్తో అనాగామీ హోతి అనాగన్తా ఇత్థత్తం. కామయోగవిసంయుత్తో, భిక్ఖవే, భవయోగవిసంయుత్తో అరహా హోతి, ఖీణాసవో”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“కామయోగేన సంయుత్తా, భవయోగేన చూభయం;
సత్తా గచ్ఛన్తి సంసారం, జాతిమరణగామినో.

“యే చ కామే పహన్త్వాన, అప్పత్తా ఆసవక్ఖయం;
భవయోగేన సంయుత్తా, అనాగామీతి వుచ్చరే.

“యే చ ఖో ఛిన్నసంసయా, ఖీణమానపునబ్భవా;
తే వే పారఙ్గతా లోకే, యే పత్తా ఆసవక్ఖయ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. సత్తమం.

కల్యాణసీలసుత్తం

౯౭. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“కల్యాణసీలో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు కల్యాణధమ్మో కల్యాణపఞ్ఞో ఇమస్మిం ధమ్మవినయే ‘కేవలీ వుసితవా ఉత్తమపురిసో’తి వుచ్చతి –

“కథఞ్చ , భిక్ఖవే, భిక్ఖు కల్యాణసీలో హోతి? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సీలవా హోతి, పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో విహరతి, ఆచారగోచరసమ్పన్నో అణుమత్తేసు వజ్జేసు భయదస్సావీ, సమాదాయ సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసు. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు కల్యాణసీలో హోతి. ఇతి కల్యాణసీలో.

“కల్యాణధమ్మో చ కథం హోతి? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సత్తన్నం బోధిపక్ఖియానం ధమ్మానం భావనానుయోగమనుయుత్తో విహరతి. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు కల్యాణధమ్మో హోతి. ఇతి కల్యాణసీలో, కల్యాణధమ్మో.

“కల్యాణపఞ్ఞో చ కథం హోతి ? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఆసవానం ఖయా అనాసవం చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు కల్యాణపఞ్ఞో హోతి.

“ఇతి కల్యాణసీలో కల్యాణధమ్మో కల్యాణపఞ్ఞో ఇమస్మిం ధమ్మవినయే ‘కేవలీ వుసితవా ఉత్తమపురిసో’తి వుచ్చతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యస్స కాయేన వాచాయ, మనసా నత్థి దుక్కటం;
తం వే కల్యాణసీలోతి, ఆహు భిక్ఖుం హిరీమనం [హిరీమతం (స్యా. క.)].

“యస్స ధమ్మా సుభావితా, సత్త [పత్త (సబ్బత్థ)] సమ్బోధిగామినో;
తం వే కల్యాణధమ్మోతి, ఆహు భిక్ఖుం అనుస్సదం.

“యో దుక్ఖస్స పజానాతి, ఇధేవ ఖయమత్తనో;
తం వే కల్యాణపఞ్ఞోతి, ఆహు భిక్ఖుం అనాసవం.

“తేహి ధమ్మేహి సమ్పన్నం, అనీఘం ఛిన్నసంసయం;
అసితం సబ్బలోకస్స, ఆహు సబ్బపహాయిన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. అట్ఠమం.

౯. దానసుత్తం

౯౮. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ద్వేమాని , భిక్ఖవే, దానాని – ఆమిసదానఞ్చ ధమ్మదానఞ్చ. ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, ఇమేసం ద్విన్నం దానానం యదిదం – ధమ్మదానం.

“ద్వేమే, భిక్ఖవే, సంవిభాగా – ఆమిససంవిభాగో చ ధమ్మసంవిభాగో చ. ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, ఇమేసం ద్విన్నం సంవిభాగానం యదిదం – ధమ్మసంవిభాగో.

“ద్వేమే , భిక్ఖవే, అనుగ్గహా – ఆమిసానుగ్గహో చ ధమ్మానుగ్గహో చ. ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, ఇమేసం ద్విన్నం అనుగ్గహానం యదిదం – ధమ్మానుగ్గహో”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యమాహు దానం పరమం అనుత్తరం, యం సంవిభాగం భగవా అవణ్ణయి [అవణ్ణయీ (సీ.)];
అగ్గమ్హి ఖేత్తమ్హి పసన్నచిత్తో, విఞ్ఞూ పజానం కో న యజేథ కాలే.

“యే చేవ భాసన్తి సుణన్తి చూభయం, పసన్నచిత్తా సుగతస్స సాసనే;
తేసం సో అత్థో పరమో విసుజ్ఝతి, యే అప్పమత్తా సుగతస్స సాసనే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. నవమం.

౧౦. తేవిజ్జసుత్తం

౯౯. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“ధమ్మేనాహం, భిక్ఖవే, తేవిజ్జం బ్రాహ్మణం పఞ్ఞాపేమి, నాఞ్ఞం లపితలాపనమత్తేన.

“కథఞ్చాహం, భిక్ఖవే, ధమ్మేన తేవిజ్జం బ్రాహ్మణం పఞ్ఞాపేమి, నాఞ్ఞం లపితలాపనమత్తేన? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అనేకవిహితం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరతి, సేయ్యథిదం – ఏకమ్పి జాతిం ద్వేపి జాతియో తిస్సోపి జాతియో చతస్సోపి జాతియో పఞ్చపి జాతియో దసపి జాతియో వీసమ్పి జాతియో తింసమ్పి జాతియో చత్తాలీసమ్పి జాతియో పఞ్ఞాసమ్పి జాతియో జాతిసతమ్పి జాతిసహస్సమ్పి జాతిసతసహస్సమ్పి అనేకేపి సంవట్టకప్పే అనేకేపి వివట్టకప్పే అనేకేపి సంవట్టవివట్టకప్పే – ‘అముత్రాసిం ఏవంనామో ఏవంగోత్తో ఏవంవణ్ణో ఏవమాహారో ఏవంసుఖదుక్ఖప్పటిసంవేదీ ఏవమాయుపరియన్తో. సో తతో చుతో అముత్ర ఉదపాదిం. తత్రాపాసిం ఏవంనామో ఏవంగోత్తో ఏవంవణ్ణో ఏవమాహారో ఏవంసుఖదుక్ఖప్పటిసంవేదీ ఏవమాయుపరియన్తో. సో తతో చుతో ఇధూపపన్నో’తి . ఇతి సాకారం సఉద్దేసం అనేకవిహితం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరతి. అయమస్స పఠమా విజ్జా అధిగతా హోతి, అవిజ్జా విహతా, విజ్జా ఉప్పన్నా, తమో విహతో, ఆలోకో ఉప్పన్నో, యథా తం అప్పమత్తస్స ఆతాపినో పహితత్తస్స విహరతో.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన సత్తే పస్సతి చవమానే ఉపపజ్జమానే హీనే పణీతే సువణ్ణే దుబ్బణ్ణే, సుగతే దుగ్గతే యథాకమ్మూపగే సత్తే పజానాతి – ‘ఇమే వత భోన్తో సత్తా కాయదుచ్చరితేన సమన్నాగతా వచీదుచ్చరితేన సమన్నాగతా మనోదుచ్చరితేన సమన్నాగతా అరియానం ఉపవాదకా మిచ్ఛాదిట్ఠికా మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మసమాదానా. తే కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపన్నా. ఇమే వా పన భోన్తో సత్తా కాయసుచరితేన సమన్నాగతా వచీసుచరితేన సమన్నాగతా మనోసుచరితేన సమన్నాగతా అరియానం అనుపవాదకా సమ్మాదిట్ఠికా సమ్మాదిట్ఠికమ్మసమాదానా. తే కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపన్నా’తి. ఇతి దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన సత్తే పస్సతి చవమానే ఉపపజ్జమానే హీనే పణీతే సువణ్ణే దుబ్బణ్ణే, సుగతే దుగ్గతే యథాకమ్మూపగే సత్తే పజానాతి. అయమస్స దుతియా విజ్జా అధిగతా హోతి, అవిజ్జా విహతా, విజ్జా ఉప్పన్నా, తమో విహతో, ఆలోకో ఉప్పన్నో, యథా తం అప్పమత్తస్స ఆతాపినో పహితత్తస్స విహరతో.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఆసవానం ఖయా అనాసవం చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. అయమస్స తతియా విజ్జా అధిగతా హోతి, అవిజ్జా విహతా, విజ్జా ఉప్పన్నా, తమో విహతో, ఆలోకో ఉప్పన్నో, యథా తం అప్పమత్తస్స ఆతాపినో పహితత్తస్స విహరతో. ఏవం ఖో అహం, భిక్ఖవే, ధమ్మేన తేవిజ్జం బ్రాహ్మణం పఞ్ఞాపేమి, నాఞ్ఞం లపితలాపనమత్తేనా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“పుబ్బేనివాసం యోవేది [యోపేది (సబ్బత్థ)], సగ్గాపాయఞ్చ పస్సతి;
అథో [అథ (స్యా. క.)] జాతిక్ఖయం పత్తో, అభిఞ్ఞావోసితో ముని.

“ఏతాహి తీహి విజ్జాహి, తేవిజ్జో హోతి బ్రాహ్మణో;
తమహం వదామి తేవిజ్జం, నాఞ్ఞం లపితలాపన”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దసమం.

పఞ్చమో వగ్గో నిట్ఠితో.

తస్సుద్దానం –

పసాద జీవిత సఙ్ఘాటి , అగ్గి ఉపపరిక్ఖయా;
ఉపపత్తి [ఉప్పత్తి (సీ.)] కామ కల్యాణం, దానం ధమ్మేన తే దసాతి.

తికనిపాతో నిట్ఠితో.

౪. చతుక్కనిపాతో

౧. బ్రాహ్మణధమ్మయాగసుత్తం

౧౦౦. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“అహమస్మి, భిక్ఖవే, బ్రాహ్మణో యాచయోగో సదా పయతపాణి [పయతపాణీ (సీ. స్యా.)] అన్తిమదేహధరో అనుత్తరో భిసక్కో సల్లకత్తో. తస్స మే తుమ్హే పుత్తా ఓరసా ముఖతో జాతా ధమ్మజా ధమ్మనిమ్మితా ధమ్మదాయాదా, నో ఆమిసదాయాదా.

“ద్వేమాని, భిక్ఖవే, దానాని – ఆమిసదానఞ్చ ధమ్మదానఞ్చ. ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, ఇమేసం ద్విన్నం దానానం యదిదం – ధమ్మదానం.

“ద్వేమే, భిక్ఖవే, సంవిభాగా – ఆమిససంవిభాగో చ ధమ్మసంవిభాగో చ. ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, ఇమేసం ద్విన్నం సంవిభాగానం యదిదం – ధమ్మసంవిభాగో.

“ద్వేమే, భిక్ఖవే, అనుగ్గహా – ఆమిసానుగ్గహో చ ధమ్మానుగ్గహో చ. ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, ఇమేసం ద్విన్నం అనుగ్గహానం యదిదం – ధమ్మానుగ్గహో.

“ద్వేమే, భిక్ఖవే, యాగా – ఆమిసయాగో చ ధమ్మయాగో చ. ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, ఇమేసం ద్విన్నం యాగానం యదిదం – ధమ్మయాగో”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

> “యో ధమ్మయాగం అయజీ అమచ్ఛరీ, తథాగతో సబ్బభూతానుకమ్పీ [సబ్బసత్తానుకమ్పీ (స్యా.) అట్ఠకథాయమ్పి];
> తం తాదిసం దేవమనుస్ససేట్ఠం, సత్తా నమస్సన్తి భవస్స పారగు”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఠమం.

౨. సులభసుత్తం

౧౦౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, అప్పాని చేవ సులభాని చ, తాని చ అనవజ్జాని. కతమాని చత్తారి? పంసుకూలం, భిక్ఖవే, చీవరానం అప్పఞ్చ సులభఞ్చ, తఞ్చ అనవజ్జం. పిణ్డియాలోపో , భిక్ఖవే, భోజనానం అప్పఞ్చ సులభఞ్చ, తఞ్చ అనవజ్జం. రుక్ఖమూలం, భిక్ఖవే , సేనాసనానం అప్పఞ్చ సులభఞ్చ, తఞ్చ అనవజ్జం. పూతిముత్తం, భిక్ఖవే, భేసజ్జానం అప్పఞ్చ సులభఞ్చ తఞ్చ అనవజ్జం. ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, చత్తారి అప్పాని చేవ సులభాని చ, తాని చ అనవజ్జాని. యతో

ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అప్పేన చ తుట్ఠో హోతి సులభేన చ (అనవజ్జేన చ) [(...) నత్థి సీ. పీ. క. పోత్థకేసు చ అజ్ఝత్తరే చ], ఇమస్సాహం అఞ్ఞతరం సామఞ్ఞఙ్గన్తి వదామీ"తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

"అనవజ్జేన తుట్ఠస్స, అప్పేన సులభేన చ;
న సేనాసనమారబ్భ, చీవరం పానభోజనం;
విఘాతో హోతి చిత్తస్స, దిసా నప్పటిహఞ్ఞతి.

"యే చస్స [యేపస్స (స్యా.)] ధమ్మా అక్ఖాతా, సామఞ్ఞస్సానులోమికా;
అధిగ్గహితా తుట్ఠస్స, అప్పమత్తస్స భిక్ఖునో"తి [సిక్ఖతోతి (సీ. క.)].

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దుతియం.

౩. ఆసవక్ఖయసుత్తం

౧౦౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

"జానతోహం, భిక్ఖవే, పస్సతో ఆసవానం ఖయం వదామి , నో అజానతో నో అపస్సతో. కిఞ్చ, భిక్ఖవే, జానతో, కిం పస్సతో ఆసవానం ఖయో హోతి? ఇదం దుక్ఖన్తి, భిక్ఖవే, జానతో పస్సతో ఆసవానం ఖయో హోతి. అయం దుక్ఖసముదయోతి, భిక్ఖవే, జానతో పస్సతో ఆసవానం ఖయో హోతి. అయం దుక్ఖనిరోధోతి, భిక్ఖవే, జానతో పస్సతో ఆసవానం ఖయో హోతి. అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదాతి, భిక్ఖవే, జానతో పస్సతో ఆసవానం ఖయో హోతి. ఏవం ఖో , భిక్ఖవే, జానతో ఏవం పస్సతో ఆసవానం ఖయో హోతీ"తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

"సేఖస్స సిక్ఖమానస్స, ఉజుమగ్గానుసారినో;
ఖయస్మిం పఠమం ఞాణం, తతో అఞ్ఞా అనన్తరా.

"తతో అఞ్ఞా విముత్తస్స, విముత్తిఞాణముత్తమం;
ఉప్పజ్జతి ఖయే ఞాణం, ఖీణా సంయోజనా ఇతి.

"న త్వేవిదం కుసీతేన, బాలేనమవిజానతా;
నిబ్బానం అధిగన్తబ్బం, సబ్బగన్థప్పమోచన"న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తతియం.

౪. సమణబ్రాహ్మణసుత్తం

౧౦౩. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“యే హి కేచి, భిక్ఖవే, సమణా వా బ్రాహ్మణా వా ‘ఇదం దుక్ఖ’న్తి యథాభూతం నప్పజానన్తి; ‘అయం దుక్ఖసముదయో’తి యథాభూతం నప్పజానన్తి; ‘అయం దుక్ఖనిరోధో’తి యథాభూతం నప్పజానన్తి; ‘అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా’తి యథాభూతం నప్పజానన్తి – న మే తే, భిక్ఖవే, సమణా వా బ్రాహ్మణా వా సమణేసు వా సమణసమ్మతా బ్రాహ్మణేసు వా బ్రాహ్మణసమ్మతా, న చ పనేతే ఆయస్మన్తో సామఞ్ఞత్థం వా బ్రహ్మఞ్ఞత్థం వా దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరన్తి.

“యే చ ఖో కేచి, భిక్ఖవే, సమణా వా బ్రాహ్మణా వా ‘ఇదం దుక్ఖ’న్తి యథాభూతం పజానన్తి; ‘అయం దుక్ఖసముదయో’తి యథాభూతం పజానన్తి; ‘అయం దుక్ఖనిరోధో’తి యథాభూతం పజానన్తి; ‘అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా’తి యథాభూతం పజానన్తి – తే ఖో మే, భిక్ఖవే, సమణా వా బ్రాహ్మణా వా సమణేసు చేవ సమణసమ్మతా బ్రాహ్మణేసు చ బ్రాహ్మణసమ్మతా, తే చ పనాయస్మన్తో సామఞ్ఞత్థఞ్చ బ్రహ్మఞ్ఞత్థఞ్చ దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరన్తీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యే దుక్ఖం నప్పజానన్తి, అథో దుక్ఖస్స సమ్భవం;
యత్థ చ సబ్బసో దుక్ఖం, అసేసం ఉపరుజ్ఝతి;
తఞ్చ మగ్గం న జానన్తి, దుక్ఖూపసమగామినం.

“చేతోవిముత్తిహీనా తే, అథో పఞ్ఞావిముత్తియా;
అభబ్బా తే అన్తకిరియాయ, తే వే జాతిజరూపగా.

“యే చ దుక్ఖం పజానన్తి, అథో దుక్ఖస్స సమ్భవం;
యత్థ చ సబ్బసో దుక్ఖం, అసేసం ఉపరుజ్ఝతి;
తఞ్చ మగ్గం పజానన్తి, దుక్ఖూపసమగామినం.

“చేతోవిముత్తిసమ్పన్నా, అథో పఞ్ఞావిముత్తియా;
భబ్బా తే అన్తకిరియాయ, న తే జాతిజరూపగా”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. చతుత్థం.

౫. సీలసమ్పన్నసుత్తం

౧౦౪. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“యే తే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ సీలసమ్పన్నా సమాధిసమ్పన్నా పఞ్ఞాసమ్పన్నా విముత్తిసమ్పన్నా విముత్తిఞాణదస్సనసమ్పన్నా ఓవాదకా విఞ్ఞాపకా సన్దస్సకా సమాదపకా సముత్తేజకా సమ్పహంసకా అలంసమక్ఖాతారో సద్ధమ్మస్స దస్సనమ్పహం, భిక్ఖవే, తేసం భిక్ఖూనం బహూపకారం వదామి; సవనమ్పహం, భిక్ఖవే, తేసం భిక్ఖూనం బహూపకారం వదామి; ఉపసఙ్కమనమ్పహం, భిక్ఖవే, తేసం భిక్ఖూనం బహూపకారం వదామి; పయిరుపాసనమ్పహం, భిక్ఖవే, తేసం భిక్ఖూనం బహూపకారం వదామి; అనుస్సరణమ్పహం, భిక్ఖవే, తేసం భిక్ఖూనం బహూపకారం వదామి;

అనుపబ్బజ్జమ్పహం [అనుస్సతిమ్పహం (స్యా.)], భిక్ఖవే, తేసం భిక్ఖూనం బహూపకారం వదామి. తం కిస్స హేతు? తథారూపే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ సేవతో భజతో పయిరుపాసతో అపరిపూరోపి సీలక్ఖన్ధో భావనాపారిపూరిం గచ్ఛతి, అపరిపూరోపి సమాధిక్ఖన్ధో భావనాపారిపూరిం గచ్ఛతి, అపరిపూరోపి పఞ్ఞాక్ఖన్ధో భావనాపారిపూరిం గచ్ఛతి, అపరిపూరోపి విముత్తిక్ఖన్ధో భావనాపారిపూరిం గచ్ఛతి, అపరిపూరోపి విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధో భావనాపారిపూరిం గచ్ఛతి. ఏవరూపా చ తే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ సత్థారోతిపి వుచ్చన్తి, సత్థవాహాతిపి వుచ్చన్తి, రణఞ్జహాతిపి వుచ్చన్తి, తమోనుదాతిపి వుచ్చన్తి, ఆలోకకరాతిపి వుచ్చన్తి, ఓభాసకరాతిపి వుచ్చన్తి, పజ్జోతకరాతిపి వుచ్చన్తి, ఉక్కాధారాతిపి వుచ్చన్తి, పభఙ్కరాతిపి వుచ్చన్తి, అరియాతిపి వుచ్చన్తి, చక్ఖుమన్తోతిపి వుచ్చన్తీ"తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

"పామోజ్జకరణం ఠానం [... కరణఠానం (సీ. స్యా.)], ఏతం హోతి విజానతం;
యదిదం భావితత్తానం, అరియానం ధమ్మజీవినం.

"తే జోతయన్తి సద్ధమ్మం, భాసయన్తి పభఙ్కరా;
ఆలోకకరణా ధీరా, చక్ఖుమన్తో రణఞ్జహా.

"యేసం వే సాసనం సుత్వా, సమ్మదఞ్ఞాయ పణ్డితా;
జాతిక్ఖయమభిఞ్ఞాయ , నాగచ్ఛన్తి పునబ్భవ"న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. పఞ్చమం.

౬. తణ్హుప్పాదసుత్తం

౧౦౫. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

"చత్తారోమే, భిక్ఖవే, తణ్హుప్పాదా, యత్థ భిక్ఖునో తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతి. కతమే చత్తారో? చీవరహేతు వా, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతి; పిణ్డపాతహేతు వా, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతి; సేనాసనహేతు వా, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతి; ఇతిభవాభవహేతు వా, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతి. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, చత్తారో తణ్హుప్పాదా యత్థ భిక్ఖునో తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతీ"తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

"తణ్హాదుతియో పురిసో, దీఘమద్ధాన సంసరం;
ఇత్థభావఞ్ఞథాభావం, సంసారం నాతివత్తతి.

"ఏతమాదీనవం ఞత్వా, తణ్హం దుక్ఖస్స సమ్భవం;
వీతతణ్హో అనాదానో, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే"తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఛట్ఠం.

౭. సబ్రహ్మకసుత్తం

౧౦౬. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“సబ్రహ్మకాని, భిక్ఖవే, తాని కులాని యేసం పుత్తానం మాతాపితరో అజ్ఝాగారే పూజితా హోన్తి. సపుబ్బదేవతాని , భిక్ఖవే, తాని కులాని యేసం పుత్తానం మాతాపితరో అజ్ఝాగారే పూజితా హోన్తి. సపుబ్బాచరియకాని, భిక్ఖవే, తాని కులాని యేసం పుత్తానం మాతాపితరో అజ్ఝాగారే పూజితా హోన్తి. సాహునేయ్యకాని, భిక్ఖవే, తాని కులాని యేసం పుత్తానం మాతాపితరో అజ్ఝాగారే పూజితా హోన్తి.

“‘బ్రహ్మా’తి, భిక్ఖవే, మాతాపితూనం ఏతం అధివచనం. ‘పుబ్బదేవతా’తి, భిక్ఖవే, మాతాపితూనం ఏతం అధివచనం. ‘పుబ్బాచరియా’తి, భిక్ఖవే, మాతాపితూనం ఏతం అధివచనం. ‘ఆహునేయ్యా’తి, భిక్ఖవే, మాతాపితూనం ఏతం అధివచనం. తం కిస్స హేతు? బహుకారా, భిక్ఖవే, మాతాపితరో పుత్తానం ఆపాదకా పోసకా ఇమస్స లోకస్స దస్సేతారో”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“బ్రహ్మాతి మాతాపితరో, పుబ్బాచరియాతి వుచ్చరే;
ఆహునేయ్యా చ పుత్తానం, పజాయ అనుకమ్పకా.

“తస్మా హి నే నమస్సేయ్య, సక్కరేయ్య చ పణ్డితో;
అన్నేన అథ పానేన, వత్థేన సయనేన చ;
ఉచ్ఛాదనేన న్హాపనేన [నహాపనేన (సీ.)], పాదానం ధోవనేన చ.

“తాయ నం పారిచరియాయ, మాతాపితూసు పణ్డితా;
ఇధేవ నం పసంసన్తి, పేచ్చ సగ్గే పమోదతీ”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. సత్తమం.

౮. బహుకారసుత్తం

౧౦౭. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“బహుకారా [బహూపకారా (సీ. పీ.)], భిక్ఖవే, బ్రాహ్మణగహపతికా తుమ్హాకం యే వో [యే తే (సబ్బత్థ)] పచ్చుపట్ఠితా చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారేహి. తుమ్హేపి, భిక్ఖవే, బహుకారా బ్రాహ్మణగహపతికానం యం [యే (?)] నేసం ధమ్మం దేసేథ ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం, కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం పకాసేథ. ఏవమిదం, భిక్ఖవే, అఞ్ఞమఞ్ఞం నిస్సాయ బ్రహ్మచరియం వుస్సతి ఓఘస్స నిత్థరణత్థాయ సమ్మా దుక్ఖస్స అన్తకిరియాయా”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సాగారా అనగారా చ, ఉభో అఞ్ఞోఞ్ఞనిస్సితా;

ఆరాధయన్తి సద్ధమ్మం, యోగక్ఖేమం అనుత్తరం.

“సాగారేసు చ చీవరం, పచ్చయం సయనాసనం;
అనగారా పటిచ్ఛన్తి, పరిస్సయవినోదనం.

“సుగతం [పుగ్గలం (సీ॰ క॰)] పన నిస్సాయ, గహట్ఠా ఘరమేసినో;
సద్దహానా అరహతం, అరియపఞ్ఞాయ ఝాయినో.

“ఇధ ధమ్మం చరిత్వాన, మగ్గం సుగతిగామినం;
నన్దినో దేవలోకస్మిం, మోదన్తి కామకామినో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. అట్ఠమం.

౯. కుహసుత్తం

౧౦౮. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“యే కేచి, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ కుహా థద్ధా లపా సిఙ్గీ ఉన్నళా అసమాహితా, న మే తే , భిక్ఖవే, భిక్ఖూ మామకా. అపగతా చ తే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ ఇమస్మా ధమ్మవినయా; న చ తే [న చ తే భిక్ఖవే భిక్ఖూ (సీ॰ పీ॰ క॰)] ఇమస్మిం ధమ్మవినయే వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జన్తి. యే చ ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ నిక్కుహా నిల్లపా ధీరా అత్థద్ధా సుసమాహితా, తే ఖో మే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ మామకా. అనపగతా చ తే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ ఇమస్మా ధమ్మవినయా; తే చ ఇమస్మిం ధమ్మవినయే [ఇమస్మిం చ తే ధమ్మవినయే (స్యా॰), తే భిక్ఖవే భిక్ఖూ ఇమస్మిం ధమ్మవినయే (క॰)] వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జన్తీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“కుహా థద్ధా లపా సిఙ్గీ, ఉన్నళా అసమాహితా;
న తే ధమ్మే విరూహన్తి, సమ్మాసమ్బుద్ధదేసితే.

“నిక్కుహా నిల్లపా ధీరా, అత్థద్ధా సుసమాహితా;
తే వే ధమ్మే విరూహన్తి, సమ్మాసమ్బుద్ధదేసితే”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. నవమం.

౧౦. నదీసోతసుత్తం

౧౦౯. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“సేయ్యథాపి , భిక్ఖవే, పురిసో నదియా సోతేన ఓవుయ్హేయ్య పియరూపసాతరూపేన. తమేనం చక్ఖుమా పురిసో తీరే ఠితో దిస్వా ఏవం వదేయ్య – ‘కిఞ్చాపి ఖో త్వం, అమ్భో పురిస, నదియా సోతేన ఓవుయ్హసి పియరూపసాతరూపేన, అత్థి

చేత్థ హేట్ఠా రహదో సఊమి సావట్టో సగహో సరక్ఖసో యం త్వం, అమ్భో పురిస, రహదం పాపుణిత్వా మరణం వా నిగచ్ఛసి మరణమత్తం వా దుక్ఖ'న్తి. అథ ఖో సో, భిక్ఖవే, పురిసో తస్స పురిసస్స సద్దం సుత్వా హత్థేహి చ పాదేహి చ పటిసోతం వాయమేయ్య.

"ఉపమా ఖో మే అయం, భిక్ఖవే, కతా అత్థస్స విఞ్ఞాపనాయ. అయం చేత్థ [అయం చేవేత్థ (స్యా॰)] అత్థో – 'నదియా సోతో'తి ఖో, భిక్ఖవే, తణ్హాయేతం అధివచనం.

"'పియరూపం సాతరూప'న్తి ఖో, భిక్ఖవే, ఛన్నేతం అజ్ఝత్తికానం ఆయతనానం అధివచనం.

"'హేట్ఠా రహదో'తి ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చన్నం ఓరమ్భాగియానం సంయోజనానం అధివచనం;
"'ఊమిభయ'న్తి ఖో [సఊమీతి ఖో (బహూసు)], భిక్ఖవే, కోధుపాయాసస్సేతం అధివచనం;
"'ఆవట్ట'న్తి ఖో [సావట్టోతి ఖో (బహూసు)], భిక్ఖవే, పఞ్చన్నేతం కామగుణానం అధివచనం;
"'గహరక్ఖసో'తి ఖో [సగహో సరక్ఖసోతి ఖో (బహూసు)], భిక్ఖవే, మాతుగామస్సేతం అధివచనం;
"'పటిసోతో'తి ఖో, భిక్ఖవే, నేక్ఖమ్మస్సేతం అధివచనం;
"'హత్థేహి చ పాదేహి చ వాయామో'తి ఖో, భిక్ఖవే, వీరియారమ్భస్సేతం అధివచనం;

"'చక్ఖుమా పురిసో తీరే ఠితో'తి ఖో, భిక్ఖవే, తథాగతస్సేతం అధివచనం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా"తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

"సహాపి దుక్ఖేన జహేయ్య కామే, యోగక్ఖేమం ఆయతిం పత్థయానో;
సమ్మప్పజానో సువిముత్తచిత్తో, విముత్తియా ఫస్సయే తత్థ తత్థ;
స వేదగూ వూసితబ్రహ్మచరియో, లోకన్తగూ పారగతోతి వుచ్చతీ"తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. దసమం.

౧౧. చరసుత్తం

౧౧౦. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

"చరతో చేపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో ఉప్పజ్జతి కామవితక్కో వా బ్యాపాదవితక్కో వా విహింసావితక్కో వా. తఞ్చే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అధివాసేతి నప్పజహతి న వినోదేతి న బ్యన్తీకరోతి [బ్యన్తికరోతి (సీ॰ పీ॰), బ్యన్తం కరోతి (క॰)] అనభావం గమేతి. చరమ్పి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఏవంభూతో అనాతాపీ అనోత్తాపీ [అనోత్తప్పీ (సబ్బత్థ) దుకనిపాతే, అఙ్గుత్తరే ౧.౪.౧౧ పస్సితబ్బం] సతతం సమితం కుసీతో హీనవీరియోతి వుచ్చతి.

"ఠితస్స చేపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో ఉప్పజ్జతి కామవితక్కో వా బ్యాపాదవితక్కో వా విహింసావితక్కో వా. తఞ్చే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అధివాసేతి నప్పజహతి న వినోదేతి న బ్యన్తీకరోతి న అనభావం గమేతి. ఠితోపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఏవంభూతో అనాతాపీ అనోత్తాపీ సతతం సమితం కుసీతో హీనవీరియోతి వుచ్చతి.

“నిసిన్నస్స చేపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో ఉప్పజ్జతి కామవితక్కో వా బ్యాపాదవితక్కో వా విహింసావితక్కో వా. తఞ్చే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అధివాసేతి నప్పజహతి న వినోదేతి న బ్యన్తీకరోతి న అనభావం గమేతి. నిసిన్నోపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఏవంభూతో అనాతాపీ అనోత్తాపీ సతతం సమితం కుసీతో హీనవీరియోతి వుచ్చతి.

“సయానస్స చేపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో జాగరస్స ఉప్పజ్జతి కామవితక్కో వా బ్యాపాదవితక్కో వా విహింసావితక్కో వా. తఞ్చే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అధివాసేతి నప్పజహతి న వినోదేతి న బ్యన్తీకరోతి న అనభావం గమేతి. సయానోపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు జాగరో ఏవంభూతో అనాతాపీ అనోత్తాపీ సతతం సమితం కుసీతో హీనవీరియోతి వుచ్చతి.

“చరతో చేపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో ఉప్పజ్జతి కామవితక్కో వా బ్యాపాదవితక్కో వా విహింసావితక్కో వా. తఞ్చే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి. చరమ్పి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఏవంభూతో ఆతాపీ ఓత్తాపీ [ఓత్తప్పీ (సబ్బత్థ)] సతతం సమితం ఆరద్ధవీరియో పహితత్తోతి వుచ్చతి.

“ఠితస్స చేపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో ఉప్పజ్జతి కామవితక్కో వా బ్యాపాదవితక్కో వా విహింసావితక్కో వా. తఞ్చే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి. ఠితోపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఏవంభూతో ఆతాపీ ఓత్తాపీ సతతం సమితం ఆరద్ధవీరియో పహితత్తోతి వుచ్చతి.

“నిసిన్నస్స చేపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో ఉప్పజ్జతి కామవితక్కో వా బ్యాపాదవితక్కో వా విహింసావితక్కో వా. తఞ్చే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి. నిసిన్నోపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఏవంభూతో ఆతాపీ ఓత్తాపీ సతతం సమితం ఆరద్ధవీరియో పహితత్తోతి వుచ్చతి.

“సయానస్స చేపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో జాగరస్స ఉప్పజ్జతి కామవితక్కో వా బ్యాపాదవితక్కో వా విహింసావితక్కో వా. తఞ్చే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతి. సయానోపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు జాగరో ఏవంభూతో ఆతాపీ ఓత్తాపీ సతతం సమితం ఆరద్ధవీరియో పహితత్తోతి వుచ్చతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“చరం వా యది వా తిట్ఠం, నిసిన్నో ఉద వా సయం;
యో వితక్కం వితక్కేతి, పాపకం గేహనిస్సితం.

“కుమ్మగ్గం పటిపన్నో [కుమ్మగ్గప్పటిపన్నో (అ॰ ని॰ ౪.౧౧)] సో, మోహనేయ్యేసు ముచ్ఛితో;
అభబ్బో తాదిసో భిక్ఖు, ఫుట్ఠుం సమ్బోధిముత్తమం.

“యో చ చరం వా తిట్ఠం వా [యో చరం వా యది వా తిట్ఠం (స్యా॰), యో చరం వాథ తిట్ఠం వా (సీ॰ క॰)],
నిసిన్నో ఉద వా సయం;
వితక్కం సమయిత్వాన, వితక్కూపసమే రతో;
భబ్బో సో తాదిసో భిక్ఖు, ఫుట్ఠుం సమ్బోధిముత్తమ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ఏకాదసమం.

౧౨. సమ్పన్నసీలసుత్తం

౧౧౧. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“సమ్పన్నసీలా, భిక్ఖవే, విహరథ [హోథ (స్యా.)] సమ్పన్నపాతిమోక్ఖా; పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతా విహరథ ఆచారగోచరసమ్పన్నా అణుమత్తేసు వజ్జేసు భయదస్సావినో; సమాదాయ సిక్ఖథ సిక్ఖాపదేసు.

“సమ్పన్నసీలానం వో, భిక్ఖవే, విహరతం [భవతం (స్యా.)] సమ్పన్నపాతిమోక్ఖానం పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతానం విహరతం ఆచారగోచరసమ్పన్నానం అణుమత్తేసు వజ్జేసు భయదస్సావీనం సమాదాయ సిక్ఖతం సిక్ఖాపదేసు కిమస్స ఉత్తరి కరణీయం [కిమస్స భిక్ఖవే ఉత్తరి కరణీయం (సబ్బత్థ)]?

“చరతో చేపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో [అభిజ్ఝా బ్యాపాదో విగతో (అ. ని. ౪.౧౨) అట్ఠకథాయ సమేతి] భిజ్ఝా విగతా [అభిజ్ఝా బ్యాపాదో విగతో (అ. ని. ౪.౧౨) అటకథాయ సమేతి] హోతి, బ్యాపాదో విగతో హోతి [థినమిద్ధం ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం విచికిచ్ఛా (అ. ని. ౪.౧౨)], థినమిద్ధం విగతం హోతి, ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం విగతం హోతి, విచికిచ్ఛా [థినమిద్ధం ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం విచికిచ్ఛా (అ. ని. ౪.౧౨)] పహీనా హోతి, ఆరద్ధం హోతి వీరియం అసల్లీనం, ఉపట్ఠితా సతి అసమ్ముట్ఠా [అప్పముట్ఠా (స్యా.)], పస్సద్ధో కాయో అసారద్ధో, సమాహితం చిత్తం ఏకగ్గం . చరమ్పి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఏవంభూతో ఆతాపీ ఓత్తాపీ సతతం సమితం ఆరద్ధవీరియో పహితత్తోతి వుచ్చతి.

“ఠితస్స చేపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో అభిజ్ఝా విగతా హోతి బ్యాపాదో…పే.… థినమిద్ధం… ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం… విచికిచ్ఛా పహీనా హోతి, ఆరద్ధం హోతి వీరియం అసల్లీనం , ఉపట్ఠితా సతి అసమ్ముట్ఠా, పస్సద్ధో కాయో అసారద్ధో, సమాహితం చిత్తం ఏకగ్గం. ఠితోపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఏవంభూతో ఆతాపీ ఓత్తాపీ సతతం సమితం ఆరద్ధవీరియో పహితత్తోతి వుచ్చతి.

“నిసిన్నస్స చేపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో అభిజ్ఝా విగతా హోతి, బ్యాపాదో…పే.… థినమిద్ధం… ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం… విచికిచ్ఛా పహీనా హోతి, ఆరద్ధం హోతి వీరియం అసల్లీనం, ఉపట్ఠితా సతి అసమ్ముట్ఠా, పస్సద్ధో కాయో అసారద్ధో, సమాహితం చిత్తం ఏకగ్గం. నిసిన్నోపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఏవంభూతో ఆతాపీ ఓత్తాపీ సతతం సమితం ఆరద్ధవీరియో పహితత్తోతి వుచ్చతి.

“సయానస్స చేపి , భిక్ఖవే, భిక్ఖునో జాగరస్స అభిజ్ఝా విగతా హోతి బ్యాపాదో…పే.… థినమిద్ధం… ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం… విచికిచ్ఛా పహీనా హోతి, ఆరద్ధం హోతి వీరియం అసల్లీనం, ఉపట్ఠితా సతి అసమ్ముట్ఠా, పస్సద్ధో కాయో అసారద్ధో, సమాహితం చిత్తం ఏకగ్గం. సయానోపి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు జాగరో ఏవంభూతో ఆతాపీ ఓత్తాపీ సతతం సమితం ఆరద్ధవీరియో పహితత్తోతి వుచ్చతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“యతం చరే యతం తిట్ఠే, యతం అచ్ఛే యతం సయే;

యతం సమిఞ్జయే [సమిఞ్జయే (సీ. స్యా.)] భిక్ఖు, యతమేనం పసారయే.

“ఉద్ధం తిరియం అపాచీనం, యావతా జగతో గతి;
సమవేక్ఖితా చ ధమ్మానం, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం.

“ఏవం విహారిమాతాపిం, సన్తవుత్తిమనుద్ధతం;
చేతోసమథసామీచిం, సిక్ఖమానం సదా సతం;
సతతం పహితత్తోతి, ఆహు భిక్ఖుం తథావిధ”న్తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. ద్వాదసమం.

౧౩. లోకసుత్తం

౧౧౨. వుత్తఞ్హేతం భగవతా, వుత్తమరహతాతి మే సుతం –

“లోకో, భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధో ః లోకస్మా తథాగతో విసంయుత్తో. లోకసముదయో, భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధో ః లోకసముదయో తథాగతస్స పహీనో. లోకనిరోధో, భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధో ః లోకనిరోధో తథాగతస్స సచ్ఛికతో. లోకనిరోధగామినీ పటిపదా, భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధా ః లోకనిరోధగామినీ పటిపదా తథాగతస్స భావితా.

“యం, భిక్ఖవే, సదేవకస్స లోకస్స సమారకస్స సబ్రహ్మకస్స సస్సమణబ్రాహ్మణియా పజాయ సదేవమనుస్సాయ దిట్ఠం సుతం ముతం విఞ్ఞాతం పత్తం పరియేసితం అనువిచరితం మనసా యస్మా తం తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధం, తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతి.

“యఞ్చ, భిక్ఖవే, రత్తిం తథాగతో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝతి, యఞ్చ రత్తిం అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయతి, యం ఏతస్మిం అన్తరే భాసతి లపతి నిద్దిసతి, సబ్బం తం తథేవ హోతి నో అఞ్ఞథా, తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతి.

“యథావాదీ, భిక్ఖవే, తథాగతో తథాకారీ, యథాకారీ తథావాదీ, ఇతి యథావాదీ తథాకారీ యథాకారీ తథావాదీ, తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతి.

“సదేవకే, భిక్ఖవే, లోకే సమారకే సబ్రహ్మకే సస్సమణబ్రాహ్మణియా పజాయ సదేవమనుస్సాయ తథాగతో అభిభూ అనభిభూతో అఞ్ఞదత్థుదసో వసవత్తీ, తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతీ”తి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. తత్థేతం ఇతి వుచ్చతి –

“సబ్బలోకం [సబ్బం లోకం (అ. ని. ౪.౨౩)] అభిఞ్ఞాయ, సబ్బలోకే యథాతథం;
సబ్బలోకవిసంయుత్తో, సబ్బలోకే అనూపయో [అనుసయో (సీ.), అనుపయో (స్యా.)].

“స వే [సబ్బే (సబ్బత్థ) అ. ని. ౪.౨౩ పస్సితబ్బం] సబ్బాభిభూ ధీరో, సబ్బగన్థప్పమోచనో;
ఫుట్ఠాస్స పరమా సన్తి, నిబ్బానం అకుతోభయం.

“ఏస ఖీణాసవో బుద్ధో, అనీఘో ఛిన్నసంసయో;
సబ్బకమ్మక్ఖయం పత్తో, విముత్తో ఉపధిసఙ్ఖయే.

“ఏస సో భగవా బుద్ధో, ఏస సీహో అనుత్తరో;
సదేవకస్స లోకస్స, బ్రహ్మచక్కం పవత్తయి.

“ఇతి దేవా మనుస్సా చ, యే బుద్ధం సరణం గతా;
సఙ్గమ్మ తం నమస్సన్తి, మహన్తం వీతసారదం.

“దన్తో దమయతం సేట్ఠో, సన్తో సమయతం ఇసి;
ముత్తో మోచయతం అగ్గో, తిణ్ణో తారయతం వరో.

“ఇతి హేతం నమస్సన్తి, మహన్తం వీతసారదం;
సదేవకస్మిం లోకస్మిం, నత్థి తే పటిపుగ్గలో”తి.

అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా, ఇతి మే సుతన్తి. తేరసమం.

చతుక్కనిపాతో నిట్ఠితో.

తస్సుద్దానం –

బ్రాహ్మణసులభా [బ్రాహ్మణచత్తారి (సబ్బత్థ)] జానం, సమణసీలా తణ్హా బ్రహ్మా;
బహుకారా కుహపురిసా [కుహనా (స్యా॰)], చర సమ్పన్న లోకేన తేరసాతి.

సుత్తసఙ్గహో –

సత్తవీసేకనిపాతం, దుక్కం బావీససుత్తసఙ్గహితం;
సమపఞ్ఞాసమథతికం, తేరస చతుక్క ఇచ్చ ఇతి యమిదం.

ద్వదసుత్తరసుత్తసతే, సఙ్గాయిత్వా సమాదహింసు పురా;
అరహన్తో చిరట్ఠితియా, తమాహు నామేన ఇతివుత్తన్తి.

ఇతివుత్తకపాళి నిట్ఠితా.